

Přínos sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi z pohledu pracovníků orgánů sociálně-právní ochrany dětí

Sasínková Ivana

Bakalářská práce
2016

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Ivana Sasínková**

Osobní číslo: **H130129**

Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Přínos sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi z pohledu pracovníků orgánů sociálně-právní ochrany dětí**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti sociální práce s dysfunkčními rodinami a aktivizačních služeb pro rodiny.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvalitativního výzkumu formou rozhovorů.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BECHYŇOVÁ, Věra a Marta KONVIČKOVÁ. Sanace rodiny. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-392-5.

MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-739-8.

PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4317-2.

SMUTKOVÁ, Lucie. Sociální práce s rodinou. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. ISBN 978-80-7041-069-1.

ŠVAŘIČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Michaela Vaško

Ústav zdravotnických věd

Datum zadání bakalářské práce:

6. ledna 2016

Termín odevzdání bakalářské práce:

27. dubna 2016

Ve Zlíně dne 6. ledna 2016

doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.

děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.

ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 24.3.2016

..... Jasinskova' Joanna

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevýdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Předložená bakalářská práce se věnuje sociálně aktivizačním službám pro rodiny s dětmi, konkrétně je zaměřená na hodnocení této služby očima pracovníků sociálně-právní ochrany dětí. Hlavním cílem je zjistit, jak tyto pracovníky sociálně aktivizační služba vnímají a v čem spatřují její přínos. Teoretická část vymezuje základní pojmy, jako jsou rodina, funkce rodiny a jejich poruchy, či druhy ohrožení dítěte, které v rodině vyrůstá. Dále se teoretická část zabývá problematikou sociálně-právní ochrany dětí a možnostmi sociální práce s ohroženými rodinami, především sociálně aktivizačními službami pro rodiny s dětmi. V praktické části práce vymezuje výzkumný problém, na který se snaží odpovědět prostřednictvím rozhovorů s pracovníky orgánů sociálně-právní ochrany dětí. V závěru předkládá výsledky výzkumu.

Klíčová slova: rodina, krize v rodině, sociální práce s rodinou, sanace rodiny, sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, sociálně-právní ochrana dětí

ABSTRACT

This bachelor thesis focuses on social activation services for families with children and is specifically focused on the assessment of the service from the perspective of social workers providing legal child protection. The main objective is to determine how these social workers perceive activation service and what is the benefit they see in it. The theoretical part defines basic terms, such as family, family functions and malfunctions or different threats for a child who grows up in the family. Furthermore, the theoretical part deals with child protection and the possibilities of social work with vulnerable families, mainly social activation services for families with children. In the practical part first a research problem is defined and answer are sought through interviews with social workers from official authorities in legal child protection. The results of research are presented in the final part.

Keywords: family, family crisis, social work with families, family remediation, social activation services for families with children, social and legal child protection

Dovoluji si touto cestou poděkovat paní Mgr. Michaele Vaško za ochotu, pomoc a odborné vedení při vypracování této bakalářské práce a za cenné rady, informace a laskavý přístup, který mi poskytovala v průběhu jejího zpracování.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 RODINA A DÍTĚ	13
1.1 DEFINICE RODINY A JEJÍ TYPOLOGIE	13
1.2 FUNKCE RODINY	14
1.2.1 Úrovně funkčnosti rodiny	16
1.3 DYSFUNKČNÍ RODINA	17
1.4 OHROŽENÉ DÍTĚ V RODINĚ	18
1.4.1 Syndrom CAN.....	19
1.4.2 Zanedbání péče o dítě.....	20
2 SOCIÁLNÍ PRÁCE S RODINOU	22
2.1 SOCIÁLNÍ PRÁCE REALIZOVANÁ OSPOD	23
2.1.1 Cílová skupina sociální práce OSPOD	24
2.1.2 Činnosti orgánů sociálně-právní ochrany dětí.....	25
2.1.3 Pracovníci na úseku sociálně-právní ochrany dětí	27
2.2 SOCIÁLNÍ SLUŽBY PRO RODINY S DĚTMI	29
2.2.1 Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi.....	30
3 METODY SOCIÁLNÍ PRÁCE S RODINOU	33
3.1 VYBRANÉ METODY SOCIÁLNÍ PRÁCE VYUŽÍVANÉ OSPOD.....	33
3.2 SANACE RODINY.....	35
3.3 METODY PRÁCE VYUŽÍVANÉ SAS	36
II PRAKTICKÁ ČÁST	39
4 PŘÍPRAVA VÝZKUMU	40
4.1 CÍL VÝZKUMU A VÝZKUMNÝ PROBLÉM	40
4.1.1 Výzkumný problém.....	40
4.1.2 Výzkumné otázky.....	41
4.2 DRUH VÝZKUMU	42
4.3 VÝZKUMNÝ VZOREK A ZPŮSOB VÝBĚRU	42
4.4 METODY SBĚRU DAT	43
4.5 POPIS SBĚRU A ZPRACOVÁNÍ DAT	44
5 VYHODNOCECENÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU A INTERPRETACE DAT	45

5.1	CHARAKTERISTIKA RODINY EVIDOVANÉ OSPOD	46
5.2	SITUACE OHROŽUJÍCÍ RODINU.....	47
5.3	SPOLUPRÁCE S ODBORNÍKY PŘI SANACI RODINY	51
5.4	POSTAVENÍ SAS PŘI OBNOVĚ RODINY	53
5.5	ZPŮSOB POMOCI V RODINÁCH.....	55
ZÁVĚR		57
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....		59
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....		62
SEZNAM OBRÁZKŮ		63
SEZNAM TABULEK.....		64
SEZNAM PŘÍLOH.....		65

ÚVOD

Rodina je základní společenská jednotka a v životě každého jedince hraje nezastupitelnou roli. Je to místo, kde dítě získává v procesu socializace nové dovednosti, zkušenosti a návyky. Správně fungující rodina přináší svým dětem nejen zázemí materiální, ale také citové a emoční, což je velmi důležité pro jeho zdravý vývoj. Ne všechny děti však mají takové štěstí, že mohou vyrůstat v harmonickém rodinném prostředí. Velké množství rodin se v současné době potýká s problémy, jako jsou dlouhodobá nezaměstnanost, chudoba, alkoholismus, domácí násilí či finanční negramotnost. V okamžiku, kdy rodina nedokáže sama tyto problémy řešit, může docházet k situaci, kdy přestává plnit své nejzákladnější funkce. V takovém případě by měla přijít na řadu cílená a intenzivní sociální práce, která by měla eliminovat možné ohrožení dítěte, případně zamezit odebrání dítěte z rodiny.

Téma bakalářské práce jsem zvolila z důvodu, že ve své praxi se denně setkávám s rodinami, jež se ocitly v tíživé životní situaci, kterou se jim nedaří zvládat vlastními silami. Velmi často jsem svědkem situace, kdy rodiče nedokážou dítěti vytvořit optimální podmínky pro zdravý vývoj hlavně proto, že sami vyrůstali v dysfunkčních rodinách a tyto problémy si přenášejí mezigeneračně. V tomto případě je důležité rodiče aktivizovat a motivovat k vystoupení z tohoto „bludného kruhu“. Jednou z možností může být využití sociálně aktivizační služby, která má za úkol pomoci rodině zvládat nakupené problémy a být nápomocna při prevenci sociálního vyloučení.

Teoretická část této práce je rozdělena do tří kapitol, ve kterých jsou na základě odborné literatury vymezena hlavní teoretická východiska. První kapitola je věnována rodině s dětmi. Definiuje rodinu, poukazuje na její význam, popisuje funkce rodiny a jejich poruchy. Zvláštní pozornost je zaměřena na možné ohrožení dítěte, především na syndrom CAN (Child Abuse and Neglect) u nás popisován jako syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte. Druhá kapitola se věnuje sociální práci určené rodinám s dětmi a to jak realizované orgány sociálně-právní ochrany dětí (dále jen OSPOD), tak sociálními službami. Poslední kapitola již představuje konkrétní metody sociální práce s dysfunkčními rodinami. Kapitola je rozčleněna na metody sociální práce OSPOD a sociálně aktivizačních služeb. Jedna z podkapitol je věnována pojmu sanace rodiny, která je využívána jako prevence sociálního vyloučení rodin s dětmi a při které obě instituce spolupracují.

Praktická část bakalářské práce je dělena do dvou hlavních kapitol. První z nich je příprava výzkumu. Zde je stanoven výzkumný problém a cíl výzkumu. Cílem předkládaného výzkumu je zjistit, jak vnímají pracovníci orgánů sociálně-právní ochrany dětí sociálně aktivizační službu, a zda je z jejich pohledu pro rodinu přínosná. Dále je v této kapitole stanovena hlavní výzkumná otázka a druh výzkumu. Další podkapitoly určují výzkumný vzorek, metody a popis sběru dat. Druhá kapitola praktické části se zaměřuje na vyhodnocení a interpretaci dat, včetně shrnutí a doporučení pro praxi.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RODINA A DÍTĚ

Rodina hraje v životě každého člověka významnou roli. Představuje domov, citové i materiální zázemí, jsou v ní prostřednictvím procesu socializace předávány hodnoty a tradice. Pro dítě je rodina místo přinášející pocity jistoty a sounáležitosti.

Z historického hlediska je rodina nejstarší lidskou společenskou institucí a nevznikla pouze k plození a rozmnožování, ale z potřeby ochraňovat, učit a připravovat na život svoje potomstvo. Pro všechny členy rodiny je místem vzájemné opory a pomoci. (Matějček, 1994, s. 15).

V první kapitole se pokusím definovat rodinu z různých hledisek. Přiblížím jednotlivé funkce rodiny a možnosti narušení těchto funkcí. V závěru této kapitoly se zaměřím na dítě a na možnosti jeho ohrožení, ke kterému může v rodinách docházet.

1.1 Definice rodiny a její typologie

Definovat rodinu není snadné a v odborné literatuře se definice rodiny liší, záleží vždy na tom, z jakého pohledu je na ni nahlíženo. Jiným způsobem definuje rodinu sociolog, jinak psycholog, či pedagog.

Jednu z nejobecnějších definic přináší Slovník sociální práce, který uvádí, že *rodina je skupina lidí, propojena pouty pokrevního příbuzenství, nebo právních svazků* (Matoušek, 2003a, s. 187).

Z pohledu psychologa lze vnímat rodinu jako systém vzájemně propojených vztahů: *Každý rodinný systém se skládá z několika subsystémů, z nichž nejpodstatnější je subsystém rodič dítě a sourozenecký subsystém* (Sobotková, 2001, s. 25).

Dle Krause je rodina sociální instituce, která i přes problémy, kterými musela v historii projít, zůstává nenahraditelná jak pro dítě, tak i pro dospělého. Je nezastupitelná při předávání hodnot z generace na generaci a v procesu rozvoje osobnosti může jednotlivce zásadně ovlivňovat (Kraus, 2008, s. 79).

Definice rodiny se liší, avšak jedno mají společné. Zdůrazňují její zásadní vliv v životě jedince a její nezastupitelnost. Nic na tom nemění ani skutečnost, že v současné době je výstižnější mluvit spíše o rodinném soužití, protože podstatou těchto vztahů je hlavně citová vazba. Souběžně se totiž vyskytují různé druhy rodinného soužití, které zahrnují

kombinace biologického příbuzenství, legalizovaných a nelegalizovaných vztahů (Matoušek a Pazlarová, 2010, s. 13).

Rodina může mít tedy mnoho podob a z hlediska typologie ji lze rozdělit na základě různých parametrů. Nejběžnějším typem rodiny, chápáno v úzkém slova smyslu, je rodina **nukleární**. Jedná se o soužití dvou dospělých a jejich svobodných dětí. V případech, kdy se do rodiny zahrne širší příbuzenstvo, lze hovořit o rodině **rozšířené**. Rodina, ve které dítě vyrůstá, a která je zásadní pro jeho zdravý vývoj, je rodina **orientační**. V dospělosti si jedinec zakládá vlastní rodinu, rodinu **prokreační** (Kraus, 2008, s. 80).

Z hlediska složení svých členů rozlišuje Kraus (2008, s. 80) rodiny úplné a neúplné, které jsou tvořeny jen jedním z rodičů. Důvodů neúplnosti rodiny může být v dnešní době mnoho. Mezi ty nejběžnější patří, že žena vychovává dítě jako svobodná matka, manželé se rozvedli, nebo jeden z manželů zemřel.

Důležitým momentem v rodinném soužití je skutečnost, zda rodina naplňuje všechny své funkce. Z tohoto důvodu se následující kapitola bude věnovat jednotlivým funkcím rodiny a rozdělení rodin z hlediska funkčnosti.

1.2 Funkce rodiny

Dobře fungující rodina je pro každou společnost velmi důležitá. Funkce rodiny se historicky měnily tak, jak se měnila rodina sama. Některé funkce byly potlačeny, naopak řada z nich získala na významnosti (Levická, 2004, s. 1).

Přesto, že se rozdělení funkcí rodiny věnuje řada autorů, nacházíme velké množství společných prvků. Dle Matouška a Pazlarové (2010) má současná rodina zejména funkci podpory socializace, vztahovou podporu dospělých a ekonomickou podporu všech členů. V případě prvních dvou funkcí je role rodiny nepřekonatelná. Dokazují to pokusy o výchovu dětí v jiném prostředí než rodinném. Ukázalo se, že přednostní formou pospolitosti je vždy rodina. (Matoušek a Pazlarová, 2010, s. 14).

Komplexnější se jeví rozdělení dle Dunovského (1999, s. 92-93), který definuje funkce rodiny následovně:

- **Biologicko-reprodukční funkce** – tuto funkci zahrnuje nejen plození potomků, ale i nutnost jejich zabezpečení do dalšího života.

- **Ekonomicko-zabezpečovací funkce** – týká se nejen oblasti hmotného zabezpečení, ale také postupně přechází do oblasti sociální, duševní až duchovní, čímž poskytuje členům rodiny životní jistoty.
- **Funkce emocionální** – je zvláště významná vzhledem ke zvýšené labilitě rodiny. Je důležitá jak pro dospělé, tak pro děti. Vytváří pocit jistoty, bezpečí a životního naplnění pro všechny její členy.
- **Funkce socializačně-výchovná.** Tato nejvýznamnější rodinná funkce zabezpečuje kontinuitu společnosti. Spočívá v kvalitní péči o dítě, o jeho výchovu a rozvíjení jeho schopností. Zajišťuje ochranu nejlepších zájmů dítěte a prosazování dětských práv.

Výčet těchto funkcí rozšiřuje Kraus (2008, s. 82-83) o:

- **Funkci ochrannou** – která spočívá v zajištění základních životních potřeb, jako jsou potřeby biologické, hygienické a zdravotní.
- **Funkci rekreační a relaxační** – přestože se tyto aktivity týkají celé rodiny, jsou nejvíce zásadní pro děti. Naplnění této funkce se projevuje zejména ve způsobu trávení volného času a tím kolik času tráví v rodinném kruhu.

Ve vztahu k sociální práci je velmi důležité také rozdělení funkcí z hlediska sociálně psychologického. Realizace těchto funkcí má zásadní vliv na zdravý vývoj dítěte a na jeho úspěšnou socializaci.

Helus (2015, s. 219-222) vyčlenil několik základních funkcí rodiny, které zásadním způsobem ovlivňují jedince během jeho vývoje. Funkční rodina dle Heluse slouží k uspokojování základních, primárních potřeb dítěte v raných stádiích jeho života a to jak biopsychických (jídlo, pití, spánek atd.), tak psychických, jako jsou bezpečí, láska, nebo dostatečný počet podnětů. Rodina poskytuje svým dětem uspokojení závažné potřeby organické sounáležitosti, patří do spolehlivých a láskyplných mezilidských vztahů, vytvářet prostor pro jeho aktivní projev seberealizaci a součinnost s druhými. Rodina uvádí dítě do vztahu k věcem rodinného vybavení a učí ho chápat tyto věci jako hodnotu. Další důležitou funkcí rodiny je skutečnost, že rodina nabízí dítěti bezprostředně působící vzory a určuje prvopočáteční prožívání sama sebe. Život v rodině dítěti nabízí bezprostředně působící vzory, upevňuje vědomí o povinnostech, odpovědnostech a ohleduplnosti vůči ostatním. V rodině se dítě učí pochopit mezigenerační vztahy, prostřednictvím širokého

příbuzenstva, navozuje v dítěti představu o společnosti a okolním světě. Rodina je pro své členy prostředím, kde se mohou svěřit, očekávat vcítění, radu a pomoc v těžkých životních situacích.

1.2.1 Úrovně funkčnosti rodiny

V případě sociální práce je velmi důležité zhodnocení rodiny z hlediska funkčnosti. Samotné hodnocení sociálním pracovníkem je však velmi problematické. Každý člověk je totiž zatížen subjektivní zkušeností z vlastní rodiny, tudíž představa o správném fungování rodiny je různá (Juříčková, 2008).

Matoušek (cit., dle Juříčkové, 2008) hodnotí rodinu dle následujících kritérií: Základní potřeby rodiny (bydlení, jídlo, soukromí, oblečení), funkční manželský vztah, funkční rodičovský systém a výchova dětí, komunikace mezi členy rodiny a širší sociální vazby.

Rodina, která neplní hlavní požadavky společnosti, se dostává do značných problémů. Poruchou rodiny rozumíme dle Dunovského (1999, s. 10) *takovou situaci, kdy rodina v různé míře neplní základní požadavky a úkoly, dané společenskou normou a vyjádřené v očekávání na přiměřené začlenění jejich členů do společnosti.*

J. Dunovský (1999) sestavil dotazník funkčnosti, pomocí kterého lze zjišťovat úroveň funkčnosti rodiny. Hodnotí se dle osmi diagnostických kategorií: složení rodiny, stabilita rodiny, její sociálně ekonomická situace, osobnost rodičů, sourozenců dítěte, zájem o dítě péče o ně. Na základě vyhodnocení lze rodinu zařadit do čtyř základních skupin funkčnosti.

Rodina funkční – zde je zajištěn dobrý vývoj dítěte. Takových rodin je v běžné populaci většina, až 85 procent.

Rodina problémová – u těchto rodin se již vyskytují závažnější poruchy, avšak neohrožují rodinný systém ani vývoj dítěte.

Dysfunkční rodina – v tomto případě rodina selhává v některých nebo ve všech svých funkcích. Je zde ohrožena rodina jako celek, zejména vývoj dítěte. Tyto poruchy již rodina není schopna sama zvládnout a jsou potřebné společenské aktivity, které napomohou k jejich odstranění.

Afunkční rodina – tato rodina již přestává plnit své nejzákladnější funkce, dítěti dokonce závažným způsobem škodí a ohrožuje ho. V tomto případě je již nutné dítě z takové rodiny odebrat a umístit ho do rodiny náhradní.

Tento dotazník je využíván nejen v pediatrii, ale i v oblasti sociálních věcí, jako nástroj k hodnocení rodiny a jejich možných poruch (Dunovský, 1999, s. 106-109).

1.3 Dysfunkční rodina

Jak jsem již naznačila v předcházející kapitole, dysfunkční rodina je charakteristická tím, že nezvládá plnit některé, případně všechny své základní funkce. Dochází k výchovným problémům, děti postrádají základní materiální zabezpečení a jsou často vystaveny značné psychické zátěži. V těchto rodinách již často dochází k různým formám patologie.

Sobotková (2001, s. 224-234) uvádí, že dysfunkční rodina produkuje maladaptivní a nezdravé chování. Tyto rodiny vykazují některé znaky např. neřešení problémů, ztrátu intimity, vzájemné obviňování, nejasná pravidla a kompetence.

Mlčák (2003, s. 63) uvádí, že podat obecnou charakteristiku dysfunkčních rodin je velmi obtížné, neboť jevy vykazují značnou variabilitu různých extrémů ve svých nejdůležitějších aspektech. Jde především o aspekty v oblasti: Rodinné koheze, dochází k nedostatku vzájemné sounáležitosti a soudružnosti, rodinné emocionality, kdy citové projevy členů rodiny jsou neupřímné, až bezohledné a vyskytují se především negativní projevy emocí. Rodinná kontrola chování se vyznačuje nadměrnou přísností, nebo naopak přílišnou uvolněností. Dochází k problémům v rodinné komunikaci a interakci, k poruchám rodinné intimity, velmi často je narušena autonomie jednotlivých členů rodiny. V dysfunkčních rodinách bývá dle Mlčáka narušeno řešení problémů a nejasné bývají také normy, pozice a role. Nezřídka zde nalézáme strnulé, ploché, nebo konfliktní rodinné zájmy, postoje a hodnoty. Velmi časté bývají také problémy ve stanovení rodinných hranic.

Identifikovat dysfunkci v rodině je velmi náročné. Každá rodina je naprosto individuální, každá vykazuje jiné způsoby vzájemného soužití. Pro dobrou identifikaci dysfunkce v rodině lze ještě nabídnout rozdělení dysfunkčních rodin, dle Heluse (2015, s. 224-234):

Nezralá rodina - rodiče jsou příliš mladí a teprve hledají sami sebe.

Přetížená rodina – trpí přetížeností pracovní, obavami o nemocné v rodině, citově strádá, řeší ekonomické problémy a rodinné konflikty.

Ambiciózní rodina – vše je nasměřováno na kariéru rodičů, rodiče si často ani neuvědomují, že děti citově strádají.

Perfekcionistická rodina – požaduje po dítěti vysoké výkony, bez ohledu na jeho možnosti.

Autoritářská rodina – vyznačuje se častými příkazy a tresty, bez ohledu na potřeby dítěte, které se nemůže spontánně vyjadřovat a rozhodovat.

Rozmazlující rodina – dítěti se musí vždy vyhovět, nestavět mu do cesty překážky, dítě často rodiče ovládá.

Rodina liberální a improvizující – trpí nedostatkem řádu, dítě má nepřiměřenou volnost

Odkládací rodina – přenechává výchovu dítěte ostatním příbuzným a tím narušuje citové zrání dítěte.

Disociální rodina – jsou zde narušeny vnější vztahy, nebo vnitřní vztahy mezi členy rodiny, mohou to být jak konflikty, tak oslabení vztahů a izolovanost.

Jak je zřejmé z výše uvedeného, dysfunkce v rodině může mít velmi rozličný charakter a mnohdy je velmi složité připustit, že „není vše v pořádku“. V zásadě lze říct, že v takových rodinách je narušena schopnost poskytovat fyziologické, emocionální, ekonomické nebo sociální potřeby svých členů.

1.4 Ohrožené dítě v rodině

Předcházet ohrožení dítěte v rodině, je zřejmě nejdůležitější úkol pro sociální práci s rodinou. Je nutné se tedy zamyslet, jaké situace v rodině lze považovat za nejvíce ohrožující? Dle Matouška a Pazlarové (2014, s. 93) základními typy závažného ohrožení jsou nevhodné životní podmínky, zanedbávání, týrání a zneužívání. Zdrojem těchto nepříznivých vlivů mohou být podmínky, ve kterých rodina žije např. nevyhovující bydlení, nedostatečné oblečení, či jídlo. Život dětí v extrémní chudobě si sebou nese velká rizika. Dítě nestrádá pouze v základních potřebách, ale může mít i obtížný přístup ke vzdělání, nedostatečnou zdravotní péči a často bývá ohroženo sociálně patologickými jevy.

Dalším zdrojem nepříznivých vlivů může být rodič, či jiná pečující osoba. Důvodem mohou být nedostatečné rodičovské kompetence, a to jak trvalé jako např. snížené rozumové schopnosti, či duševní choroba, tak přechodné, např. vliv návykových látek, nebo akutní stresující situace. Dalším důvodem jsou i vlastnosti rodičů, které ztěžují soužití

v rodině, agresivita, žárlivost, autistické sklony, sexuální deviace. (Matoušek a Pazlarová, 2014, s. 94).

V prostředí, kde se dlouhodobě kumulují nejrůznější životní problémy, jako jsou existenční nejistota, ztráta bydlení, nestabilní vztahy uvnitř rodiny může docházet k nezvládnutí péče o dítě, které může vyústit v různé druhy špatného zacházení. V následující podkapitole představím, některé ze závažných forem nevhodného zacházení s dítětem.

1.4.1 Syndrom CAN

Syndrom CAN (Child Abuse and Neglect), který je u nás označován jako syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte je definován jako *poškození tělesného, duševního i společenského stavu a vývoje dítěte, který vznikne v důsledku jakéhokoli nenáhodného jednání rodičů nebo jiné dospělé osoby, jež je v dané společnosti hodnoceno jako nepřijatelné. Jde o soubor negativních důsledků špatného zacházení s dítětem* (Vágnerová, 2004, s. 593).

Existuje mnoho forem tohoto nevhodného zacházení s dítětem a velmi často se jednotlivé formy násilí prolínají. Smutková (2007, s. 62-63) rozlišuje z hlediska sociální praxe čtyři typy poškozování dítěte:

- **Tělesné týrání** – týrání s následným poraněním (bytí, popálení, opaření) nebo i bez následného poranění (vystavování chladu, dušení, trávení apod.).
- **Zanedbávání** – opomíjení důležitých potřeb dítěte, nepečování o dítě, které vede k vážnému poškození dítěte případně i ke smrti. Může se projevovat v oblastech výživy, ošacení, hygieny, zdravotní péče, v nedodržování školní docházky, neumožnění vzdělání, či zneužívání dětské práce.
- **Psychické (emoční) týrání** – nedochází k uspokojování základních citových potřeb, spočívá v neustálém kritizování, ponižování, nadávání, nedochází k projevům lásky a jistoty.
- **Sexuální zneužívání** – zahrnuje incest i jiné typy sexuálních praktik.

Pro doplnění uvedme ještě některé zvláštní formy CAN:

- **Systémové týrání** – dítě je poškozeno systémem, který byl původně založen na jeho ochranu.

- **Organizované zneužívání dětí** – může se jednat o organizovanou formu sexuálního zneužívání, dětský pornografický průmysl, ilegální osvojování, či zneužívání dětské práce.
- **Rituální zneužívání** – zacházení s dětmi v souvislosti se symboly mající náboženskou, nebo magickou podobu.
- **Munchhansenův syndrom by proxy (v zastoupení)** – rodiče si vymýšlejí onemocnění svých dětí a ty jsou následně bezdůvodně a opakovaně vyšetřovány a léčeny. (Dunvský, Dytrich, Matějček, 1995, s. 197-201)

Identifikace syndromu CAN je velmi obtížná a často se na ni podílejí odborníci z různých oborů, jako je medicína, psychologie, sociální práce, školství. Často bývá velmi těžké určit, kde je hranice běžného chování a poškozování dítěte. Oběti nejsou schopné o svém problému otevřeně mluvit a často následky špatného zacházení skrývají. Důležité jsou tedy indikátory špatného zacházení s dítětem, jako jsou nálezy lékařů, údaje učitelů, oznámení policie, nebo oznámení občanů různým organizacím. V úvahu je nutné brát i věk a vyspělost dítěte, závažnost zneužívání a týrání a četnost těchto projevů ze strany pečujících dospělých. (Smutková, 2007, s. 69-70).

1.4.2 Zanedbání péče o dítě

Zanedbávání je jednou ze součástí syndromu CAN. Jedná se o opomíjení nejdůležitějších potřeb dítěte, nepečování o dítě, které může vést k vážnému poškození tělesného i duševního vývoje. Zanedbávání je zřejmě jednou z nejčastějších forem špatného zacházení s dítětem, přesto bývá veřejností mnohdy opomíjená. Jedním z důvodů může být skutečnost, že oběti zanedbávání, společně s oběťmi psychického týrání jsou nejhůře zjištělné. (Bechyňová a Konvičková, 2008)

Dunovský, Dytrich a Matějček (cit., dle Bechyňové a Konvičkové, 2008) rozlišují čtyři typy zanedbávání:

- **Fyzické** – nejsou uspokojovány základní tělesné potřeby, jako je výživa, ošacení, přístřeší, ochrana před nebezpečím.
- **Výchovné** – není zabezpečeno vzdělávání, nebezpečí dětské práce apod.
- **Emoční** – nejsou uspokojovány citové potřeby dítěte, potřeba lásky a sounáležitosti.

- **Zanedbávání zdravotní péče** – zanedbávání preventivní péče a ostatních specifických zdravotních potřeb.

Jednotlivé typy zanedbávání se často vyskytují společně a nezřídka korelují s chudobou a špatnou sociální situací. Rodiče, kteří se neúspěšně potýkají s existenčními problémy, nebo sami vyrůstali v dysfunkční rodině, se nedokážou dostatečně naladit na potřeby dítěte, důsledkem čehož často dochází k jeho zanedbávání. Nemusí se tedy jednat vždy o záměrné ubližování. Zanedbávání předchází velké množství faktorů vzájemně se ovlivňujících. Rizika vzniku mohou být na straně rodičů, prostředí, ve kterém dítě vyrůstá i na straně samotného dítěte. Včasné rozpoznání těchto rizikových rodin a odhalení příčin zanedbávání je základním pilířem pro sociální práci s dysfunkční rodinou. (Bechyňová a Konvičková, 2008, s. 38-42).

V následující kapitola se bude věnovat konkrétními možnostmi sociální práce s rodinou. Celá kapitola bude rozčleněna na sociální práci realizovanou OSPOD a sociálními službami, konkrétně prostřednictvím sociálně-aktivizační služby pro rodiny s dětmi.

2 SOCIÁLNÍ PRÁCE S RODINOU

Prvořadým úkolem sociální práce s rodinou je zajistit, aby rodinné prostředí, ve kterém dítě vyrůstá, přispívalo k jeho všestrannému zdravému vývoji. Dříve, než se začnu věnovat konkrétním možnostem sociální práce s rodinami, je nutné si vymezit sociální práci v obecné rovině.

Dle Matouška (2008, s. 200) je *sociální práce (social work)*, *společenskovědní disciplína i oblast praktické činnosti, jejichž cílem je odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociálních problémů (chudoby, zanedbávání výchovy dětí, diskriminace určitých skupin, delikvence mládeže, nezaměstnanosti, aj.)*.

Teoretická část sociální práce udává postupy k praktickým činnostem. Sociální pracovník využívá teoretických vědomostí, k dosažení změn v sociálním prostředí jedince. Znalost metodických postupů a jejich uplatnění v praxi, je předpokladem k poskytnutí kvalitní pomoci na profesionální úrovni. Sociální práce využívá ve své teorii poznatky z jiných oborů, jako jsou psychologie, sociologie, pedagogika atd. Využívá nejrůznější poznatky, ve snaze přizpůsobit je tak, aby byly využitelné při pomáhání lidem a k podpoře dobrého sociálního fungování (Navrátil, 2001, s. 25).

Dle Gulové (2011, s. 60) ukazují výzkumná šetření, že příčinou většiny sociálních problémů jsou nefungující rodiny. Sociální pracovníci poukazují na skutečnost, že stát by se měl více zajímat o situaci rodin, prostřednictvím sociální práce a sociální politiky.

Je tedy velmi nutné se zamyslet, co by měla obsahovat sociální práce s rodinami a jak ji lze definovat. Dle Smutkové (2007, s. 36 - 37), lze sociální práci z rodinou chápat jako podporu, respektive obnovu sociálního fungování rodiny. Cílem je udržení rovnováhy mezi požadavky prostředí a kapacitou rodiny, tyto požadavky zvládat. Sociální práce se neorientuje pouze na řešení problémů, ale i na pomoc rodinám při začleňování do společnosti, což může zabránit jejich sociální exkluzi.

Z výše uvedeného plyne, že sociální práce s dysfunkčními rodinami je velmi komplexní a náročná činnost. Váhu odpovědnosti nesou sociální pracovníci orgánů sociálně-právní ochrany dětí (dále jen OSPOD), ve spolupráci s celou řadou neziskových organizací, které jsou jim v jejich snaze nápomocny.

2.1 Sociální práce realizovaná OSPOD

Jedním z prvořadých úkolů každé moderní společnosti by měla být ochrana dětí. V současnosti má sociálně-právní ochrana dětí za úkol nejen ochranu dětí, které jsou opuštěné, zanedbávané nebo z jiných důvodů nemohou vyrůstat ve vlastní rodině, ale musí řešit nové situace, které moderní společnost přináší. Vysokou míru rozvodovosti, která přináší dětem mnohá traumata, nedostatečnou péči rodičů, kteří jsou pracovně vytížení, nebo naopak zhoršené životní podmínky vlivem dlouhodobé nezaměstnanosti. Přesto, nebo právě proto, je jedním ze základních principů dnešní sociálně-právní ochrany dětí předcházet problémům, které mohou nastat a veškeré úsilí nasměrovat k obnovení narušených funkcí rodiny.

Sociálně-právní ochrana dětí (dále jen SPOD) je jednou ze součástí rodinné politiky státu. Ministerstvo práce a sociálních věcí (2014) ji popisuje jako *zajištění práva dítěte na život, jeho příznivý vývoj, na rodičovskou péči a život v rodině, na identitu dítěte, na svobodu myšlení, svědomí a náboženství, na vzdělání, zaměstnání, zahrnuje také ochranu dítěte před jakýmkoliv tělesným či duševním násilím, zanedbáváním, zneužíváním, nebo vykořisťováním.*

Problematika ochrany dětí je součástí mnoha právních předpisů. Jedním ze základních dokumentů je **Úmluva o právech dítěte**, z roku 1989, která u nás vstoupila v platnost v roce 1991. Důležitou částí tohoto dokumentu z hlediska SPOD je článek č. 3, který deklaruje, že předním hlediskem musí být vždy zájem dítěte, ať už se jedná o činnosti uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními.

Dalším důležitým dokumentem upravujícím ochranu rodiny a rodičovství je Ústavní zákon č.2/1993 Sb., **Listina základních práv a svobod**, ve které se ve čl. 2 zaručuje právo na ochranu rodiny, dětí a mladistvých. Jsou zde upravena vzájemná práva rodičů a dětí, hovoří se zde o povinnosti státu chránit rodiny v případě tíživé životní situace.

Klíčový zákon upravující sociálně-právní ochranu dětí je **novela zákona č.359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí**, ve znění pozdějších předpisů. Tento zákon vymezuje sociálně-právní ochranu dětí v § 1 jako:

- Ochranu práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu.
- Ochranu oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění.
- Působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny.

- Zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině.

Uvedený zákon také zdůrazňuje, že nedotčeny zůstávají zvláštní právní předpisy, které také upravují ochranu oprávněných zájmů dítěte. Těmito předpisy jsou například, zákony občanského a trestního práva, zákon o soudnictví, nebo zákon o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy (MPSV, 2015).

Dle Pemové a Ptáčka (2012, s. 13) je pozornost legislativního systému zaměřena zejména na nalezení rovnováhy mezi ochranou dětí a ochranou rodičovských práv, vymezení kompetencí státních institucí, vyváženost represe a prevence, a na systematickou evidenci ohrožených dětí.

Důležité je propojení jednotlivých právních norem a správná aplikace v případech, kdy dochází k ohrožení nejlepších zájmů a blaha dítěte.

2.1.1 Cílová skupina sociální práce OSPOD

Cílovou skupinou sociálně-právní ochrany jsou dle zákona č. 359/1999 Sb. děti ve věku do 18 let (pokud již nebylo zletilosti dosaženo dříve). Ochrana je poskytována bezplatně a všem dětem bez rozdílu. Rozdílný může být pouze obsah pomoci, která je dítěti poskytnuta. Obecně lze říct, že sociálně právní ochrana nastupuje hlavně tam, kde nějakým způsobem selhává rodičovská odpovědnost.

Novela zákona č. 359/1999 Sb. upravuje komplexně problematiku sociálně-právní ochrany dětí, proto se snaží specifikovat jednotlivé situace, při kterých se sociálně-právní ochrana poskytuje. Vymezení je jen demonstrativní, jelikož rodiny s dětmi se dostávají do mnoha situací, které nelze kompletně v zákoně postihnout.

Dle výše uvedeného zákona se jedná se zejména o děti:

- Jejichž rodiče zemřeli, nebo neplní rodičovské povinnosti.
- Které byly svěřeny do výchovy jiné fyzické osoby, než rodiče a ta neplní povinnosti z tohoto plynoucí.
- Které vedou zahálčivý, nebo nemravný život, např. zanedbávají školní docházku, používají alkohol, či jiné návykové látky, spáchaly trestný čin, soustavně páchají přestupky a podobně.

- Které se opakovaně dopouští útěků od rodičů, nebo od jiných osob, odpovědných za jeho výchovu.
- Na kterých byl spáchán trestný čin, ohrožující život, zdraví, jejich lidskou důstojnost, mravní vývoj, nebo jmění.
- Jsou opakovaně umisťovány do zařízení zajišťujících nepřetržitou péči, nebo umístění v těchto zařízeních trvá déle než 6 měsíců.
- Které jsou ohrožovány násilím mezi rodiči, nebo osobami odpovědnými za jejich výchovu.
- Které jsou žadateli o azyl odloučenými od svých rodičů.

Sociálně-právní ochrana je poskytnuta v případě, že výše uvedené skutečnosti nejsou jednorázovou událostí, ale trvají takovou dobu a jsou v takové intenzitě, že mohou být příčinou nepříznivého vývoje dítěte (Krausová a Novotná, 2006, s. 25-26).

Za velmi důležité lze považovat právo dítěte, obracet se na příslušné orgány, ale i osoby pověřené ochranou dětí, například na linky důvěry, či krizová centra, se žádostí o ochranu, a to bez vědomí zákonných zástupců. V takových případech je uvedená instituce povinna poskytnout dítěti náležitou pomoc (Krausová a Novotná, 2006, s. 27 a 28).

Z výše uvedeného plyne, že oblast ochrany práv dítěte, je velmi široká a pracovníkům sociálně-právní ochrany dětí náleží ze zákona velká řada povinností a pravomocí. Aby celý systém dobře fungoval, je nutné, aby jednotlivé orgány a instituce náležitě spolupracovali a jejich činnost byla vzájemně propojena.

2.1.2 Činnosti orgánů sociálně-právní ochrany dětí

Sociálně-právní ochranu dětí v České republice je možné charakterizovat jako centrálně garantovanou, ale lokálně provozovanou. Tento systém znamená, že ochrana dětí je garantována státem, prostřednictvím státní správy, ale přímo realizovaná sociálními pracovníky na místní úrovni. Tyto postupy zajišťují všem dětem v nouzi záruku, že posouzení situace rodiny a následná péče proběhne objektivně a transparentně, se znalostí konkrétní situace dítěte, rodiny a širších sociálních souvislostí daného regionu. V případě sociální práce na lokální úrovni může docházet k pravidelnému a intenzivnímu kontaktu s klienty, s využitím místních sociálních služeb (Pemová a Ptáček, 2012, s. 27).

Dle Krausové a Novotné (2006) lze říci, že ve smyslu hlavních principů jsou obecnými orgány určenými k ochraně dětí soudy a k poskytování sociálně-právní ochrany pak specializované orgány. Orgány sociálně-právní ochrany dětí dle zákona č. 359/1999 Sb. jsou:

- obecní úřady
- obecní úřady s rozšířenou působností
- krajské úřady
- Ministerstvo práce a sociálních věcí
- Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí

Sociálně-právní ochranu dětí zajišťují také obce a kraje v samostatné působnosti, komise pro sociálně-právní ochranu dětí a další právnické a fyzické osoby, jsou-li výkonem sociálně-právní ochrany pověřeny. Tyto však nejsou orgány sociálně-právní ochrany dětí. Nejvíce povinností a odpovědností při ochraně dětí a pomoci rodině ukládá zákon obecním úřadům a obecním úřadům s rozšířenou působností. Ty mají možnost bezprostředně sledovat ochranu práv dítěte a činit potřebná opatření se znalostí místních podmínek (MPSV, 2015).

Jedním ze základních úkolů sociálně-právní ochrany dětí, které zabezpečují především obecní úřady a obecní úřady s rozšířenou působností spočívá v **preventivním a výchovném** působení. Tato činnost je předpokladem účinné a včasné ochrany příznivého vývoje dítěte. Jejím obsahem je především: vyhledávat ohrožené děti, působit na rodiče, aby plnili povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti, pomáhat rodičům v řešení výchovných problémů a poskytovat, nebo zprostředkovávat poradenství při výchově a vzdělávání. Obecní úřady obcí s rozšířenou působností mají také za úkol sledovat nepříznivé vlivy, které mohou na dítě působit a činit opatření k odstranění těchto vlivů. To vše se děje za spolupráce orgánů, osob a zařízení, které s dětmi pracují a mají za povinnost se o ně starat (Krausová a Novotná, 2006, s 33-34).

Obecní úřady s rozšířenou působností dále činí **opatření na ochranu dětí** (dle zákona o sociálně-právní ochraně dětí). Podávají návrhy k soudu, například na omezení, zbavení, či pozastavení výkonu rodičovské zodpovědnosti, nařízení ústavní výchovy, svěření dítěte do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, případně na vydání předběžného

opatření u dítěte, které se ocitlo bez jakékoliv péče. Vykonává funkci opatrovníka a poručníka v době, kdy není dítěti poručník ustanoven.

Nedílnou součástí pravomocí obecních úřadů s rozšířenou působností jsou také úkony ve věcech **výkonu ústavní a ochranné výchovy** (§ 28-30, zákona č. 359/1999). Sociální pracovník sjednává předání dítěte do příslušného zařízení, pravidelně ho navštěvuje, sleduje dodržování práv dítěte, ale také poskytuje pomoc rodiči, uspořádat si rodinné poměry tak, aby bylo možné vrátit dítě do původní rodiny.

V případě, péče o dítě **vyžadující zvýšenou pozornost**, poskytují obecní úřady pomoc při řešení opakovaných poruch v chování a pomáhají dětem překonávat problémy, které mohou vést až k sociálnímu vyloučení. Svoji pozornost zaměřují především na využívání volného času dětí a zamezení vzniku sociálně-patologických jevů.

Obecní úřad s rozšířenou působností rovněž vykonává některé úkony v rámci **sociálně-právní ochrany ve vztahu k cizině** (§ 35 a 36, zákona č. 359/1999). Vydává potvrzení pro uplatňování nároku na výživné, vůči osobě žijící v cizině a podílí se na návratu dětí z ciziny, v případě, že nemají doprovod.

Registr činností orgánů sociálně-právní ochrany je velmi široký, a proto dává zákon možnost zapojit do této problematiky i nestátní subjekty. Mohou jimi být nadace, občanská sdružení, církve a jiné právnické a fyzické osoby, a to na základě pověření, které vydává krajský úřad. Zákon č. 359/1999 o SPO v § 48 přímo vymezuje činnosti, které mohou tyto organizace vykonávat v souvislosti se sociálně-právní ochranou dítěte.

2.1.3 Pracovníci na úseku sociálně-právní ochrany dětí

Pracovníci SPOD jsou dle zákona č. 359/1999 Sb. povinni chránit život, zdraví a zájmy nezletilých dětí, pokud jsou ohroženy. Jako jediní pracovníci v pomáhající sféře mohou bez souhlasu rodičů provádět šetření v místě bydliště, dotazovat se na péči rodičů u lékaře, v mateřské, či základní škole, u zaměstnavatele atp. Pokud získají informace o ohrožení dítěte, mohou podávat návrh k soudu na konkrétní opatření, jako jsou například: nařízení soudního dohledu nad dítětem, umístění dítěte do zařízení pro výkon ústavní výchovy, nebo na omezení, či zbavení rodičovské odpovědnosti. (Bechyňová a Konvičková, 2008, s. 25)

Mezi povinnosti pracovníků na úseku SPOD patří i zachování mlčenlivosti o skutečnostech, se kterými se při své práci setkali, o osobě, která orgán sociálně-právní

ochrany upozornila na porušení rodičovské odpovědnosti, ale také o tom, komu bylo dítě svěřeno do péče. Další povinností je vést spisovou dokumentaci pro účely sociálně-právní ochrany dle zákona o SPOD.

Aby byl každý OSPOD schopen zajistit všechny činnosti určené zákonem, měl by mít sociálního pracovníka, kolizního opatrovníka, kurátora pro děti a mládež a také pracovníka pro náhradní rodinnou péči. Uvedené funkce se mohou kumulovat a jednotliví pracovníci se mohou v případě nepřítomnosti zastupovat.

Kompetence pracovníků sociálně-právní ochrany dětí stanovuje především zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí. Stanovuje jednotlivé pravomoci, rozsah a oprávnění k uvedeným činnostem.

Sociální pracovníci OSPOD – pomáhají rodičům při řešení problémů souvisejících s péčí o dítě. Poskytují, nebo zprostředkovávají poradenství, Poskytují pomoc při uplatňování nároku dítěte na výživné. Vykonávají úkony plynoucí z funkce opatrovníka, například při soudním jednání o rodičovské odpovědnosti, o výživném, nebo při určení otcovství. Spolupracuje se školou, zdravotním a ústavním zařízením, s různými nestátními organizacemi a jinými subjekty.

Kurátoři pro děti a mládež – pracují s dětmi do 15 let, které se dopustili činu, jinak trestného, s mladistvými do 18 let, u nichž bylo zahájeno trestní stíhání, nebo se dopustili přestupku a s dětmi i s mladistvými, s vážnějšími poruchami chování. Poskytují pomoc při řešení nepříznivých sociálních podmínek a vlivů. Spolupracují s policií a orgány činnými v trestním řízení, se zařízením pro výkon ústavní výchovy a věznicemi

Sociální pracovníci pro náhradní rodinnou péči - vyhledávají děti vhodné pro osvojení a svěřeni do pěstounské péče a fyzické osoby vhodné stát se osvojiteli, nebo pěstouny. Vedou evidenci a potřebnou dokumentaci, poskytují poradenství a zprostředkování souvisejících služeb

Kolizní opatrovník – je stanoven soudem pro jednotlivé případy, aby chránil zájmy dítě za situace, kdy dojde ke střetu zájmů mezi rodiči a dítětem, nebo mezi dětmi týchž rodičů. Opatrovník je také stanoven v případech ohrožení majetkových zájmů dítěte, při omezení rodičovské odpovědnosti apod.

Pracovníci OSPOD jsou ze zákona odpovědní za sociální práci s ohroženými rodinami. Z důvodu velkého vytížení, však nejsou schopni poskytnout kompletní služby, jaké by

rodina potřebovala. Z tohoto důvodu spolupracují s velkou řadou sociálních pracovníků a ostatních odborníků z jiných organizací.

2.2 Sociální služby pro rodiny s dětmi

Sociální služby pomáhají rodinám s dětmi s řešením problémů, se kterými se ve svém životě potýkají. Zákon č. 108/2006 o sociálních službách definuje sociální služby jako *činnost nebo soubor činností zajišťujících pomoc a podporu osobám za účelem sociálního začlenění nebo prevence sociálního vyloučení*. Matoušek (2007, s. 9) uvádí, že sociální služby jsou poskytovány sociálně znevýhodněným lidem, s cílem zlepšit kvalitu jejich života a začlenit je do společnosti.

Poskytování sociálních služeb má tři formy. Formu ambulantní, pobytovou a terénní. Zákon o sociálních službách č. 108/2006 Sb. dělí dále služby do tří skupin:

Sociální poradenství – poskytuje základní i odborné sociální poradenství. Náplní této služby je zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti a pomoc při uplatňování oprávněných zájmů jedince.

Služby sociální péče – napomáhají zajistit fyzickou i psychickou soběstačnost, s cílem zajistit důstojný život v přirozeném prostředí. V souvislosti s péčí o rodiny s dětmi bychom mohli jmenovat, pečovatelskou službu, osobní asistenci, centra denních služeb, denní stacionáře, týdenní stacionáře a domovy pro osoby se zdravotním postižením.

Služby sociální prevence – tyto služby jsou z hlediska obsahu této bakalářské práce nejdůležitější. Pomáhají zabránit sociálnímu vyloučení osob (v našem případě rodinám s dětmi), které jsou postiženy krizovou sociální situací. Cílem jejich práce je pomáhat v tíživé životní situaci a zamezit vzniku nežádoucích společenských jevů. Na podporu rodin s dětmi se zaměřují především: raná péče, telefonická krizová pomoc, azylové domy, kontaktní centra, krizová pomoc, intervenční centra, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež a sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, kterým se bude více věnovat následující kapitola.

Vytvořením alespoň základní sítě sociálních služeb pro rodiny s dětmi se již několik let zabývá rozsáhlá reforma systému péče o ohrožené děti. MPSV zadalo několik výzkumů, které se zaměřují na oblast sociální ochrany dětí. Jedním z nich je *Analýza služeb pro práci s rodinami a dětmi*. Výzkum zmapoval různé druhy a formy těchto služeb. Zároveň tento výzkum analyzuje vzájemnou spolupráci, například mezi orgány sociálně-právní ochrany a

sociálními službami pro rodiny s dětmi. Výsledkem je poměrně znepokojivé zjištění, že systém ochrany rodiny a dítěte je rozmělněn do řady subsystemů řízení, financování, právních regulací i úrovní veřejné správy. Dále poukazuje na komplikované vztahy mezi zásadními součástmi systému a na chybějící kapacity z řad odborných služeb (Macela, 2015, s. 8).

V současnosti dochází v rámci individuálních projektů k posílení role obcí při *objednávání* odborných služeb pro konkrétní potřebu rodiny. Tímto systémem může docházet k přesnější definici zakázky vůči rodině, což může pomoci přesněji zacílit a zkvalitnit poskytované služby (Macela, 2015, s. 10).

2.2.1 Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi

Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi jsou vymezeny zákonem č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, jako služby terénní, popřípadě ambulantní, které jsou poskytovány rodinám s dětmi, jež se ocitli v dlouhodobé tíživé sociální situaci.

Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi (dále jen SAS) jsou nedílnou součástí souboru služeb a programů sanace rodiny. Jsou zařazené mezi služby sociální prevence, které pomáhají zabránit sociálnímu vyloučení osob, jež jsou ohroženy z důvodu krizové životní situace, životními návyky a způsobem života vedoucím ke konfliktu se společností sociálně-znevýhodňujícím a ohrožením práv a oprávněných zájmů, trestnou činností jiné fyzické osoby (Bechyňová a Konvičková, 2008, s. 33).

Cílem této služby je zajistit rodinám s dětmi takovou míru podpory, která jim pomůže k samostatnému, důstojnému a smysluplnému životu. Napomáhat rodinám k samostatnosti, k zlepšování jejich dovedností a umožnění zdravého vývoje dítěte a jeho sociální začleňování v přirozeném prostředí (Krejčířová a Treznerová, 2013, s. 77).

Tyto služby lze poskytovat přímo v přirozeném prostředí rodiny a tím dosáhnout žádoucích změn v jejím fungování. Pomocí terénních programů je také možné se efektivně zaměřit na intenzivní spolupráci s rodinami v sociálně vyloučených lokalitách. Sociálně aktivizační služba bývá velmi úspěšná jako prevence „odebírání dětí“ (Agentura pro sociální začleňování, 2016).

Základními činnostmi této služby jsou:

Výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, které zahrnují např. podporu rodičovského chování, vedení domácnosti, hospodaření, nácvik sociálních kompetencí při jednání s úřady, školou, nebo zdravotnickými zařízeními.

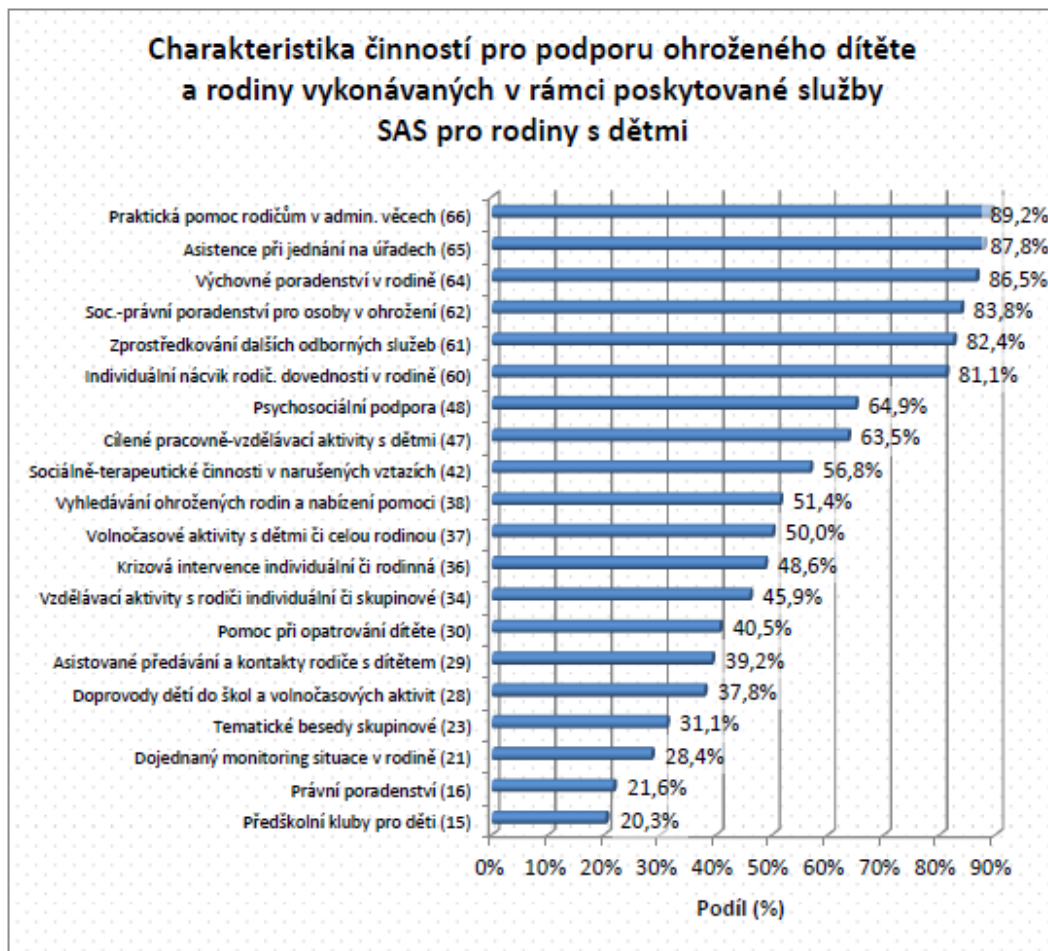
Zprostředkování kontaktu se společenským prostředím. Dochází například k uzavírání dohod s dětmi a rodiči o docházce do školy, doporučení dalších odborných služeb a volnočasových aktivit, k podpoře kontaktu se školním a zdravotnickým zařízením.

Sociálně terapeutické činnosti, jako jsou, nácvik rodičovského chování, nácvik chování rodičů v zátěžových situacích, nebo vytváření krizových plánů pro možné krizové situace.

Pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí. Jedná se především o doprovázení k jednání na úřadech, pomoc a podpora kontaktů s rodinou, vyjednávání v zájmu klientů v institucích, nebo pomoc ve vyplňování formulářů a dotazníků. (STŘEP, 2015)

Velmi výstižně a přehledně představuje jednotlivé činnosti sociálně aktivizačních služeb graf, který byl vypracován v rámci výzkumu *Analýza sítě služeb pro práci s rodinami a dětmi*, který byl zadán MPSV, jako podklad k návrhu optimalizace řízení a financování systému péče o ohrožené děti a rodiny.

obrázek 1: Činnosti vykonávané v rámci poskytované služby SAS pro rodiny s dětmi (MPSV, 2014)

Sociální pracovníci, ať už se jedná o pracovníky OSPOD, nebo SAS, mají bohatou škálu činností. Následující kapitola představí některé postupy a metody, které jsou sociálními pracovníky nejvíce využívány.

3 METODY SOCIÁLNÍ PRÁCE S RODINOU

Jedním z nástrojů sociální politiky státu, je sociální práce s rodinou, která zahrnuje různé druhy intervencí, od preventivních aktivit, až po případovou sociální práci s konkrétní rodinou. Rodina je podporována ze strany širokého spektra pomáhajících institucí (Smutková, 2007, s. 33).

Při sociální práci s rodinami, které pečují o nezletilé dítě, jsou využívány různé metody, které pomáhají k dosažení stanovených cílů. Záškodná (2000, s. 65) rozlišuje metody sociální práce na **diagnostické**, které slouží k poznání klienta a jeho životní situace. Děje se tak prostřednictvím rozhovorů, práce s dokumenty, pozorování, případně s využitím psychologických dotazníků. Další metodou je **intervence**, která je prováděna formou poradenství, nácviku, či tréninku, asistence, nebo prostřednictvím rozvojových a vzdělávacích aktivit.

Následující podkapitola představí některé metody sociální práce, které jsou využívány pracovníky sociálně-právní ochrany dětí.

3.1 Vybrané metody sociální práce využívané OSPOD

Pracovníci OSPOD využívají při své práci nejrůznější metody, které mohou sloužit k obnově rodiny a k ochraně dítěte. Zřejmě nejužívanější metodou je:

Případová sociální práce – podstatou této metody je využití zdrojů, které má klient k dispozici. Využívá potenciál jedince a podporuje jeho vlastní schopnosti při řešení problémové situace. Pozornost při sociální práci se ovšem zaměřuje nejen na jedince, ale také na rodinu. Pro úspěšné zvládnutí tohoto procesu musí sociální pracovník dobře pochopit klienta a poznat sociální prostředí, ve kterém žije a ze kterého pochází. Na základě toho pomáhá klientovi řešit vzniklé situaci a využívat vnitřní i vnější zdroje, při řešení problémů. Úkolem případového pracovníka je také nabízet spolupráci s různými institucemi, které nabízejí sociální práci a které mohou přispívat k úspěšné intervenci. (Matoušek, 2013, s. 85)

Terénní sociální práce, která má za úkol zhodnotit prostředí v rodině a navázat kontakt s klienty. Sociální práce v přirozeném prostředí pomáhá pracovníkovi OSPOD dobře rozpoznat klientovy potřeby. Nedělníková (2007, s. 13) uvádí, že kontakty v přirozeném prostředí dávají klientovi pocit bezpečí a jistoty a je tak jednodušší navázat spolupráci.

Stejně jako v případě případové práce je úkolem práce v terénu hlavně aktivizace klienta a odhalení přirozených sociálních zdrojů.

Novelou zákona č.359/1999 Sb., která nabyla účinnosti 1. 1. 2013, byly v tomto zákoně ukotveny některé nové metody sociální práce s rodinou. Jsou jimi:

Strukturované vyhodnocování zahrnuje shromažďování a analýzu informací o dítěti a jeho rodině. Tyto informace tvoří jakýsi rámec pro posouzení potřeb dítěte a pro stanovení dalšího postupu práce s rodinou. Kategorie, do kterých se informace sdružují, jsou dány zákonem. Jedná se například o kategorii zdraví, učení, identita, samostatnost, stabilita, rodinná historie apod. Nedílnou součástí vyhodnocování je přání dítěte a rodičů. Výstupem strukturovaného vyhodnocování je přehled rizik, potřeb a zdrojů podpory. Vyhodnocování je živým procesem a žádné opatření není považováno za definitivní (Jůzová Kotalová, 2015, s. 23).

Individuální plán ochrany dítěte (IPOD), který je sestaven na základě strukturovaného vyhodnocení dítěte a rodiny. Zjištěná rizika musí být zohledněna v sestavení cílů, které musí být stanoveny jasně a srozumitelně (např. zajistit dítěti stabilní prostředí). Cíle jsou dále rozpracovány do jednotlivých opatření, nebo aktivit (např. vytvoření splátkového kalendáře). Vždy je určena osoba odpovědná za jeho naplnění. Může jí být pracovníce OSPOD, ale i rodič, třídní učitel, nebo pracovníce spolupracující sociální služby. Jsou stanoveny indikátory plnění jednotlivých opatření a termín konečného naplnění. Na IPOD se spolupodílí rodiče a další spolupracující osoby (Jůzová Kotalová, 2015, s. 23).

Případové konference je dle manuálu MPSV (2011) plánované a koordinované společné setkávání klienta, jeho rodiny a všech, kteří mohou tvořit podpůrnou síť. Cílem tohoto setkání je předávání informací, zhodnocení situace rodiny a hledání řešení dané situace. Důležité je plánování společného postupu při naplňování potřeb dítěte. Výstupem toho setkání je individuální plán sociální práce.

Rodinné konference jsou v ČR novým přístupem v sociální práci s ohroženou rodinou. Tato metoda vychází z principu ponechání odpovědnosti na rodině. Přináší jen postupy, které pomohou v aktivizaci vlastního rozhodování a při hledání vlastních zdrojů řešení problému. Využívá k tomu přirozených vazeb komunity, ve které rodina žije (příbuzní, přátelé, sousedé, spolužáci aj.). Charakteristiky rodinné konference:

- Cílem je najít pro dítě řešení ve složité situaci.

- Začíná jasně formulovanou otázkou, kterou pokládá pracovník OSPOD, nesmí však naznačovat způsoby řešení.
- Vlastníkem konference je rodina a její síť.
- Konferenci pomáhá zajišťovat a organizovat nezávislý koordinátor.
- Rodina má právo na informace a na bezpodmínečné přijetí svého plánu.

Tato metoda znamená velký posun ve vnímání klientů. Klade důraz na individualitu a může účelně doplňovat stávající systém v péči o rodiny s dětmi. (MPSV, 2013)

Pracovnice OSPOD vykonávají mnohé aktivity ve spolupráci s ostatními odborníky, kteří se ve svých činnostech zaměřují na rodiny s dětmi. Následující podkapitola se bude věnovat procesu sanace rodiny, který je jedním z nástrojů prevence sociálního vyloučení rodin s dětmi.

3.2 Sanace rodiny

Pojem sanace rodiny v našem prostředí definoval Oldřich Matoušek (2003, s. 196) jako *soubor postupů podporujících fungování rodiny, které jsou opakem postupů vyčleňujících některého člena rodiny kvůli tomu, že někoho ohrožuje, příp. kvůli tomu, že je sám někým z rodiny ohrožen.*

Dle Bechyňové a Konvičkové (2008, s. 18) je sanace rodiny soubor opatření sociálně-právní ochrany, sociálních služeb a dalších opatření, které jsou poskytované rodinám a dítěti, u kterého je ohrožen sociální, biologický a psychologický vývoj. Podstatou sanace rodiny je podpora dítěte, prostřednictvím pomoci jeho rodině. Konkrétně se jedná o činnosti, které mohou zabránit odebrání dítěte mimo rodinu, případně realizace kontaktu dítěte s rodinou v období, kdy je umístěno mimo rodinu a umožnění následného bezpečného návratu, zpět domů.

Cílem sanace rodiny je poskytnout rodičům i dítěti pomoc a podporu pro zachování rodiny jako celku. Role týmu sanace rodiny spočívá v tom, aby sami členové rodiny rozpoznali zdroje svých těžkostí a možnosti jak tyto těžkosti odstranit. Sanace se týká formálních stránek rodiny i obsahových stránek rodičovství (MPSV, 2008).

Jednotlivé způsoby sanace rodiny se velmi liší, což je způsobeno tím, že každý případ je jedinečný a sanace je uskutečňována za rozdílných podmínek. Jedním ze základních znaků sanace rodiny, je sestavení multidisciplinárního týmu, jejímž členem je vždy pracovník

OSPOD, dále pak pracovník centra pro sanaci rodiny a další odborníci, kteří s rodinou, nebo dítětem pracují jako např. učitel, psycholog, lékař, či soudce. Role a úkoly každého člena týmu jsou všem zúčastněným známy a pracuje se podle předem určených pravidel. Pravidla jsou známa i rodině, rodiče a dítě vědí, že jsou zařazeny do sanace a podílejí se na sestavení sanačního plánu. Sanační plán obsahuje především cílový stav rodiny, ke kterému sanace směřuje, časový úsek určený k naplnění cílového stavu a domluvené znaky, podle kterých bude hodnocena efektivita (Bechyňová a Konvičková, 2008, s. 18-19).

Rodinu lze sanovat jednak ve **formální oblasti**, což zahrnuje sociální a praktické zázemí rodiny. Jedná se např. o zajištění dokladů, sociálních dávek, hledání zaměstnání, postupné vyrovnávání rodinného rozpočtu, úklidu domácnosti, nebo o zajištění udržitelnosti bydlení. Další oblastí sanace je **obsahová stránka rodičovství**. Týká se vztahu rodičů a dětí a jejich schopností ve výchově. S rodiči se pracuje na zlepšení rodičovských kompetencí typu pochopení smyslu pořádku v rodině, systém pochval a trestů, jak probíhá jejich den s dítětem, nebo možnosti nácviku rodičovského chování v konkrétních situacích (Bechyňová a Konvičková, 2008, s. 21-22).

V rámci sanace rodiny spolupracují pracovníci OSPOD s celou řadou odborníků. Klíčovým partnerem OSPOD v procesu obnovy rodiny jsou sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi. Následují podkapitola, představí jednotlivé metody práce této sociální služby.

3.3 Metody práce využívané SAS

Přímá práce s uživateli sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi je strukturovaná do jednotlivých kroků, které na sebe navazují. Dle metodické příručky pro výkon terénní sociální práce (Nedělníková, 2008, s. 30) má strukturovaná práce s uživatelem sociální služby tyto kroky: *Navázání kontaktu, mapování služby, formulace zakázky, plánování služeb, realizace plánu, ukončení spolupráce a vyhodnocení.*

Praktické činnosti SAS vychází ze standardů služeb, které musí být v souladu se zákonem o sociálních službách. Základem je dostatečná informovanost o poskytování této služby a to na několika úrovních. Následuje navázání vlastního kontaktu, což se děje metodou depistáže. Jedná se o aktivní vyhledávání a kontaktování potencionálních uživatelů služby. Při navazování kontaktu můžou hrát významnou roli doporučení některých institucí, jako

jsou OSPOD, škola, nebo různá poradenská zařízení. Před vlastním uzavřením *Smlouvy o poskytnutí sociální služby* je nutné zájemce informovat o všech podmínkách, které s poskytováním dané služby souvisejí. Pracovníci SAS také zjišťují klientovo očekávání v souvislosti s touto službou. Důležitým momentem je sestavení *individuálního plánu uživatele*. Jedná se o sblížení představ a ujednání mezi klientem a poskytovatelem služby. Jsou zde vyjádřeny cíle a jednotlivé kroky, které vedou k žádoucím změnám u uživatele. Pracovníci SAS vnímají klienta jako partnera a podporují ho v samostatnosti a nezávislosti. Individuální plánování je základní metodický nástroj pro poskytování této služby (kol. autorů, Azylového domu pro ženy a matky s dětmi o.p.s. Vsetín, 2013, s. 14-16).

Jednotlivé činnosti SAS, které byly uvedeny ve druhé kapitole, vykonávají sociální pracovníci pomocí nejrůznějších metod. Některé metody byly již uvedeny v předcházející kapitole. Dalšími metodami, které jsou využívány převážně při terénní práci a které uvádí, výše uvedený kolektiv autorů jsou:

Poradenství, je jednou ze základních činností přímé práce s uživatelem a může být chápáno jako metoda výchovy a vzdělávání, metoda pomoci člověku při řešení problémů a hledání smyslu života. Pracovníci SAS poskytují základní sociální poradenství dle vyhlášky č. 505/2006, kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách.

Rozhovory – sociální pracovníci SAS využívají ve své práci hlavně motivační rozhovory. Metoda zahrnuje hlavně prvky zpětné vazby, poskytování konkrétní rady s možností vybrat si z více alternativ.

Provázení a doprovázení slouží k navození dobrého kontaktu s uživatelem. Potřeba doprovázení je rozvíjena v životních situacích, které není uživatel, schopen sám zvládnout. Jedná se hlavně o doprovázení do různých institucí a zařízení (finanční, vzdělávací, zdravotnické).

Posilování a nácvik je metoda, která se snaží zvýšit soběstačnost a samostatnost uživatele. Metoda se realizuje při různých činnostech. Jedná se především o nácvik vedení domácnosti, hospodaření s finančními prostředky, zvládnutí péče o dítě, jednání ve školách a na úřadech, ale také nácvik péče o vlastní osobu.

Návštěvy v rodinách, kdy sociální pracovník v roli zúčastněného pozorovatele, může odhalit širší souvislosti problému, který rodinu tíží.

Pracovníci SAS provádějí také nepřímé aktivity, jako vyhledávání zdrojů, které jsou potřebné k dosažení zadaných cílů. Tyto aktivity provádějí v rámci svého poslání pomáhat klientovi v nepříznivé sociální situaci, aby mohl zůstat součástí místního společenství a žít běžným způsobem života (Janoušková a Nedělníková, 2008, s. 32-34).

Všechny činnosti, které vykonávají pracovníci SAS, jsou založeny na dobrovolné bázi, založené na vzájemné důvěře a porozumění. Na rozdíl od OSPOD zde nepůsobí faktor obavy z úřední moci. Z tohoto důvodu může mít spolupráce mezi těmito institucemi velkou účinnost. Obsahem praktické části této bakalářské práce je proto zjistit, jaká očekávání mají pracovníci OSPOD od činnosti SAS pro rodiny s dětmi v souvislosti se sanací rodiny.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 PŘÍPRAVA VÝZKUMU

Praktická část bakalářské práce volně navazuje na část teoretickou, kde jsou vymezena hlavní teoretická východiska, která jsou základem pro samotný výzkum. Jedná se o zhodnocení sociálně aktivizační služby očima pracovníků orgánů sociálně právní ochrany dětí.

Jedním z hlavních principů sociálně-právní ochrany dětí je předcházet ohrožení dítěte a pokusit se o znovuoobnovení všech funkcí rodiny. Pracovníci OSPOD při svých činnostech spolupracují s celou řadou odborníků a služeb. Jednou z nich jsou sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, které jsou jedním z klíčových aktérů v procesu sanace rodiny. Aby byla tato spolupráce co nejúčinnější, je dobré znát představy jednotlivých stran o vzájemné spolupráci. Úkolem praktické části této bakalářské práce je tedy zjistit, jak vnímají pracovníci OSPOD sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi a v čem spatřují jejich přínos. Výsledky výzkumu by mohly přispět k dobrému nastavení vzájemné spolupráce a ke zkvalitnění sociální práce s ohroženou rodinou.

Na úvod praktické části této bakalářské práce si stanovím výzkumný problém a cíl výzkumu. Z výzkumného cíle bude odvozena hlavní výzkumná otázka a několik dílčích výzkumných otázek, na kterých je založen celý výzkum. V dalších podkapitolách bude popsán druh výzkumu, výzkumný vzorek a způsob jeho výběru. V závěru kapitoly popíšu metodu sběru dat, kterou byl výzkum proveden.

4.1 Cíl výzkumu a výzkumný problém

Důvodem výběru tématu této bakalářské práce je snaha zjistit, jak nahlízejí pracovníci OSPOD na činnost sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, jaká očekávání mají v souvislosti s touto službou a v čem spatřují její přínosy, či případná rizika. Takto je zaměřena celá praktická část této bakalářské práce, jež je vytvořena na základě výzkumu, realizovaného s pracovníci OSPOD.

4.1.1 Výzkumný problém

Na počátku každého výzkumu je nutné si uvědomit, co a koho chci zkoumat a jakým směrem se bude výzkum ubírat. Je důležité si jasně stanovit výzkumný problém.

Výzkum se zahajuje stanovením výzkumného problému. Výzkumník v něm přesně formuluje, co chce zkoumat. Významný problém je základem, od kterého se odvíjejí všechny další

kroky k výzkumu. V úvodní fázi si výzkumník stanoví i koho chce zkoumat, kdy a v jakých situacích ho chce zkoumat (Gavora, 2000, s. 13).

Výzkumný problém pro mou bakalářskou práci je následující:

Hodnocení sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi, a to z pohledu pracovníků orgánů sociálně-právní ochrany dětí.

4.1.2 Výzkumné otázky

Cílem výzkumu je odpovědět na výzkumné otázky. *Výzkumné otázky tvoří jádro každého výzkumného projektu. Plní dvě základní funkce: pomáhají zaostřit výzkum tak, aby poskytl výsledky v souladu se stanovenými cíli, a ukazují také cestu, jak výzkum vést. Výzkumné otázky musí být v souladu se stanovenými cíli i výzkumným problémem (Švaříček a Šedřová, 2007, s. 69).*

Pro realizaci tohoto výzkumu bylo třeba stanovit hlavní výzkumnou otázku a několik dílčích výzkumných otázek, na které bylo nutné během výzkumu odpovědět.

Hlavní výzkumná otázka je následující:

Jak je přínosná sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi při sanaci rodiny z pohledu pracovníků sociálně- právní ochrany dětí?

Aby mohl být výzkum lépe realizován, bylo nutné si vytvořit několik dílčích výzkumných otázek. První dvě dílčí výzkumné se pokusí přiblížit okruh rodin, se kterými se pracovnice OSPOD setkávají a životní situace, které dělají těmto rodinám největší potíže. Zodpovězení těchto otázek pomůže lépe zhodnotit, zda postupy při sanaci rodiny, které využívají sociálně aktivizační služby, dostatečně korespondují s potřebami ohrožených rodin. Pomocí ostatních dílčích výzkumných otázek se již přímo zacílí na způsoby obnovy rodiny a hodnocení činností SAS očima pracovníků OSPOD.

Dílčí výzkumné otázky:

1. DVO *Jak lze charakterizovat rodiny, které evidují pracovníci OSPOD?*
2. DVO *Jaké životní situace nejvíce ohrožují rodiny s dětmi?*
3. DVO *Jak nahlízejí pracovníci OSPOD na sanaci rodiny a se kterými odborníky při tomto procesu spolupracují?*
4. DVO *Jaké postavení mají SAS pro rodiny s dětmi při sanaci rodiny?*

5. DVO *Které postupy SAS při sanaci rodiny považují pracovníci OSPOD za přínosné?*

4.2 Druh výzkumu

Aby bylo možné odpovědět na výše uvedené výzkumné otázky, je nutné porozumět postojům a očekáváním pracovníků OSPOD v souvislosti s poskytováním sociálně aktivizačních služeb. Pro tento účel jsem zvolila techniku kvalitativního výzkumu.

Dle Švaříčka a Šed'ové (2007, s. 17) je kvalitativní výzkum založen na podrobných datech, díky kterým výzkumník získává komplexní obraz zkoumaných jevů. Pomocí řady postupů a metod rozkrývá, jak lidé vnímají sociální realitu.

Kvalitativní výzkum však může mít i svá úskalí. K nevýhodám kvalitativního výzkumu patří například to, že získaná znalost nemusí obecně platit pro celou populaci, analýza dat a jejich interpretace je časově náročná a výsledky mohou být snadno ovlivněny výzkumníkem a jeho preferencemi (Hendl, 2005, s. 51 – 52).

Pomocí kvalitativního výzkumu jsem se snažila odhalit názor pracovníků OSPOD v souvislosti s poskytováním sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi.

4.3 Výzkumný vzorek a způsob výběru

Na rozdíl od kvantitativního výzkumu, je v kvalitativním výzkumu výběr vzorku vždy záměrný. Důvodem je, aby vybraní respondenti měli potřebné vědomosti a zkušenosti z daného prostředí. Jen v takovém případě mohou podat bohaté a pravdivé informace o dané problematice. Výzkumník tyto osoby vyhledává a podrobuje zkoumání (Gavora, 2000, s. 144).

Protože cílem tohoto výzkumu je zhodnotit sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi očima pracovníků OSPOD, záměrným výběrem jsem stanovila jako výzkumný vzorek pracovníky orgánů sociálně-právní ochrany dětí, kteří pravidelně spolupracují s některou ze sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi. Pro zachování anonymity respondentů a etiky výzkumu nebudou uváděna jejich jména, ani sídlo úřadu, ve kterém pracují. Sestavení výzkumného vzorku předcházela elektronická komunikace s vedoucími jednotlivých úřadů.

Výzkumný soubor je složen ze šesti pracovníků orgánů sociálně-právní ochrany dětí, které se nacházejí ve čtyřech obcích s rozšířenou působností. Záměrně bylo vybráno větší

množství úřadů, aby byla ve výzkumu zohledněna co největší škála přístupů a pohledů, které se mohou, do jisté míry, úřad od úřadu lišit. Pro určitou ucelenost se všechna pracoviště nacházejí na území Jihomoravského kraje. Všechny pracovnice mají vysokoškolské vzdělání a na uvedené pozici pracují minimálně dva roky, aby byla zajištěna dostatečná zkušenost s problematikou sociálně-právní ochrany dětí. Pro lepší orientaci uvádím tabulku základních údajů o výzkumném vzorku.

tabulka 1: údaje o respondentkách

	Věk	Vzdělání	Pracovní pozice	Délka praxe
RA	31 let	VOŠ sociální	Sociální pracovnice	9 let
RB	55 let	UTB Zlín Bc.	Sociální pracovnice	23 roky
RD	30 let	UP Olomouc UTB Zlín Mgr. et Mgr.	kurátor pro děti a mládež	6 let
RE	27 let	UTB Zlín MU Brno Mgr. et. Mgr.	Sociální pracovnice	3 roky
RF	45 let	VŠ UP Olomouc Mgr.	Sociální pracovnice	17 let

4.4 Metody sběru dat

Metodou sběru dat tohoto výzkumného šetření byla zvolena forma polostrukturovaného rozhovoru. Při tomto druhu rozhovoru výzkumník vychází z několika základních otázek, které mohou být pokládány v různém pořadí a které jsou během rozhovoru doplňovány. Doplňující otázky pomáhají výzkumníkovi proniknout do podstaty problému a jsou nápomocny při správné interpretaci dat.

Technika polostrukturovaného dotazování se dle Hendla (2005, s. 164) *vyznačuje definovaným účelem, určitou osnovou a velkou pružností celého procesu získávání informací.*

Tato metoda byla zvolena především proto, aby byl dán respondentům co největší prostor pro jejich odpovědi a zároveň bylo možné pružně reagovat na vzniklé situace. Základní schéma rozhovoru je uvedeno v příloze P I.

4.5 Popis sběru a zpracování dat

Tento výzkum probíhal v průběhu prosince 2015 až února 2016. Samotným rozhovorům předcházela elektronická komunikace s vedoucími jednotlivých OSPOD. Následně byly osloveny pracovnice, vybrané, dle výše uvedených parametrů. E-mailem jim byly poskytnuty podrobné informace a dohodnut konkrétní termín. Všechny rozhovory byly realizovány v kanceláři pracovnic OSPOD. Přispělo to jednak k větší otevřenosti a jednak se tím eliminovala časová ztráta pracovnic, které jsou velmi vytížené. Před začátkem samotného rozhovoru byl respondentkám ponechán prostor na otázky, které by je zajímaly. Tato strategie se ukázala jako velmi přínosná, protože to přispělo k uvolnění celkové atmosféry. Rozhovor trval přibližně 20 až 30 minut a byl nahráván na mobilní telefon. Na začátku každé nahrávky je zaznamenán písemný souhlas s pořízením záznamu.

Následně byla provedena transkripce získaných dat (viz. příloha PII až PVI). Transkripce je převod mluveného projevu z interview do písemné podoby. Jedná se o velmi časově náročný proces. Jednotlivá místa v textu je důležité a potřebné si zvýrazňovat, podtrhávat, nebo k nim psát komentáře (Hendl, 2005, s. 208).

Přepsané rozhovory byly podrobně analyzovány pomocí kódování. Jednotlivým slovům, či sekvencím slov byly přiřazovány kódy, které byly následně seskupeny do kategorií. Každá kategorie byla pro přehlednost označena jinou barvou. Podrobnému popisu analýzy získaných dat se bude věnovat následující kapitola.

5 VYHODNOCECENÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU A INTERPRETACE DAT

Cílem této kapitoly je vyhodnotit data, získaná pomocí polostrukturovaných rozhovorů s pracovníci OSPOD. Rozhovory byly z pořízené nahrávky doslovně přepsány a následně vyhodnoceny. Analýza dat byla provedena pomocí kódování. Kódy byly barevně rozlišeny a zařazeny dle podobnosti, či souvislosti do jednotlivých kategorií. Každé kategorii byla přiřazena jiná barva. Pro lepší přehlednost bylo vytvořeno následující schéma, které představuje jednotlivé kódy a kategorie.

tabulka 2: přehled kategorií a kódů

Charakteristika rodiny evidované OSPOD	sociálně slabé rodiny, rozvod, nenadálé životní situace
Situace ohrožující rodinu	materiální zabezpečení, praktické dovednosti, rodičovské kompetence, patologické jevy, zanedbání péče o dítě
Spolupráce s odborníky při sanaci rodiny	pohled na sanaci, spolupráce s odborníky
Postavení SAS při obnově rodiny	očekávání OSPOD, způsoby spolupráce, možná rizika
Způsob pomoci v rodinách	výchova dětí, praktické záležitosti, úřady, asistované předávání

5.1 Charakteristika rodiny evidované OSPOD

1. DVO: *Jak lze charakterizovat rodiny, které evidují pracovníci OSPOD?*

Tato dílčí výzkumná otázka je v přílohách P II až P VII označena následující barvou, která charakterizuje **kategorii: charakteristika rodiny evidované OSPOD** a byla vytvořena z kódů - sociálně slabé rodiny, rozvod, nenadálé životní situace.

Cílem první dílčí výzkumné otázky je zjistit, s jakými rodinami se pracovnice OSPOD při své práci setkávají. Důvodem pro zařazení této DVO byla snaha lépe poznat rodiny, které jsou předmětem vzájemné spolupráce mezi OSPOD a SAS, protože ne všechny rodiny evidované OSPOD, mohou být následně klienty sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi.

Získaná data ukazují, že rodiny evidované OSPOD lze rozdělit na tři hlavní skupiny. V první skupině jsou rodiny, které dle respondentky E ... *prochází nějakým rozvodovým řízením a je třeba upravit poměry*. Tuto skupinu dále specifikovala respondentka A, která poukázala na skutečnost, že i v případě rodin, kde se řeší rodičovská zodpovědnost, jsou situace rozděleny do dvou sad. ...*bud' jsou to rodiny, kde se domluví, tak tam je to v podstatě jen formální záležitost, nebo jsou rodiče, kteří se hádají, tak že tam je to dlouhodobější práce*.

Druhou velkou skupinu klientů OSPOD, tvoří rodiny sociálně slabé. Jak uvedla respondentka B *rodiny slabší po stránce sociální, bydlení, finanční...rodiny, které potřebují podporu jiných osob*. Ti, kteří jak podotkla respondentka A *prostě nezvládají tu péči o děti*. Tato skutečnost velmi často souvisí s mentalitou a schopnostmi rodičů. Nezřídka se jedná také o matky samoživitelky, které se dostávají do finančních těžkostí, které jsou zapříčiněny, například nepravidelným vyplácením alimentů. Od toho se pak odvíjí řada těžkostí, které nedokáže matka sama zvládat a musí přijít pomoc ze strany OSPOD.

Třetí skupinou jsou rodiny, které se ocitly v evidenci OSPOD jen v důsledku nenadálé životní situace, která jednorázově narušila jinak dobrý rodinný systém. Může to být například vážné onemocnění nebo smrt člena rodiny. Respondentka F je označuje jako běžné rodiny, které jen řeší problémy, které nastaly.

Všechny sociální pracovnice OSPOD se shodly na tom, že spektrum rodin, se kterými se při své práci setkávají, je opravdu široké. Mohou to být rodiny zjevně problémové, ale také

rodiny funkční, které jen řeší těžkou životní situaci. Vždy se však jedná o narušení stability v rodině.

Dílčí závěr: V první dílčí výzkumné otázce, kterou charakterizuje kategorie, *s jakými rodinami pracuje OSPOD* jsem se snažila zjistit, s jakými rodinami se pracovnice OSPOD při své práci setkávají. Z výzkumného šetření vyplývá, že se může jednat o rodiny, které prochází rozvodovým řízením a řeší se výkon rodičovské zodpovědnosti. Tyto rodiny nejsou typickými klienty SAS, přestože, jak vyplynulo z výzkumného šetření, některé organizace, poskytující sociálně aktivizační služby, nabízejí i služby spojené s touto problematikou. Dále jsou to rodiny sociálně slabé, které se nedokážou adekvátně postarat o své nezletilé děti. Důvodem těchto těžkostí jsou dle pracovnic OSPOD často finance, problémy s bydlením, rozpad partnerských vztahů, nebo nedostatečné rodičovské kompetence. Všechny tyto skutečnosti pak v konečném důsledku vedou k intervenci ze strany OSPOD. Právě v těchto případech může být SAS účinným pomocníkem při zvládnání problémů spojených s obnovením funkčnosti rodiny a se zajištěním optimálního prostředí pro vývoj dítěte. Třetí skupinou rodin, se kterými se pracovnice OSPOD setkávají, jsou rodiny, které byly doposud funkční a jejich těžkosti jsou způsobeny pouze nenadálou životní situací, jako je například vážné onemocnění, či úmrtí v rodině. I v těchto případech se jeví SAS jako dobrý pomocník při zvládnání nakupených problémů.

5.2 Situace ohrožující rodinu

2. DVO: *Jaké životní situace nejvíce ohrožují rodiny s dětmi?*

Tato dílčí výzkumná otázka je v přílohách P II až P VII označena následující barvou, která charakterizuje **kategorii: situace ohrožující rodinu** a byla vytvořena z kódů - materiální zabezpečení, praktické dovednosti, rodičovské kompetence, patologické jevy, zanedbání péče o dítě.

Druhá dílčí výzkumná otázka, si klade za cíl zjistit, které životní okolnosti dělají klientům OSPOD největší problémy. Její zodpovězení může pomoci nastítnit postupy, které mohou zamezit zanedbávání dítěte a mohou být prospěšné v souvislosti s poskytováním sociálně aktivizačních služeb.

Všechny dotazované respondentky se shodly na tom, že nejčastějším problémem, který tíží rodinu s dětmi je nedostatek financí. Důvodem bývá ztráta zaměstnání, odchod partnera, který rodinu finančně zabezpečoval, nebo zvýšené životní náklady v důsledku nemoci. Se

špatnou finanční situací jsou často spojeny i další problémy v materiálním zabezpečení. Respondentka A poukazuje na skutečnost, že v případě, že rodina nemá peníze, nemůže zajistit dostatečný standart pro sebe a pro své děti, nemají adekvátní bydlení a tím vznikají další problémy, například ve vztazích, což celkově nabourává celý chod a atmosféru domácnosti.

Dalším problémem, který uváděly všechny respondentky, jsou nedostatečné rodičovské kompetence. Důvodů může být mnoho. Nezralost rodičů, snížený intelekt, nebo situace, že na svou roli nejsou připraveni z primární rodiny. Jak uvádí respondentka E: *Rodiče vlastně ani neumí být rodiči v tom smyslu, jak by bylo třeba. Nenaučili se to v rodině, kde vyrostli a tak neví, co mají dělat. Jde o to, že to nedělají vědomě, ale prostě nevědí, jak na to.* Schází jim pozitivní vzory chování, nemají na co navazovat. Rodiče často postrádají schopnosti a dovednosti, jak o děti pečovat, usměrňovat je a eliminovat rizika, která mohou v rodině nastat. Nedokážou dítěti zajistit dostatečně podnětné prostředí pro jeho zdravý vývoj. Často dochází k situaci, kdy rodiče mají problémy se zajištěním školní docházky, nebo dokonce v záškoláctví své děti vědomě podporují. Jak uvedla respondentka F: *rodičům často nevadí, že dítě nechodí do školy, kryjí záškoláctví a tak.*

Nezvládnuté rodičovské kompetence pak velmi často vyústí do problémů výchovného typu. U dítěte dochází k poruchám chování, které již rodiče nedokážou zvládnout. Velmi brzy pak děti mohou mít zkušenosti s kouřením, alkoholem a drogami. Na uvedené závislosti se nezřídka nabaluje i kriminalita. Napomáhá tomu i skutečnost, že uvedené závislosti se nezřídka objevují i u samotných rodičů. Tato rizika, ohrožující rodinu, uvedly ve svém rozhovoru všechny respondentky. Respondentka F ještě uváděla násilí v rodině, což už může pro dítě znamenat velmi vážné ohrožení.

Obecně lze říci, že hlavním motivem intervence sociálních pracovníků OSPOD je podezření na ohrožení dítěte, případně již existující situace, která dítě v rodině ohrožuje. O problémech se OSPOD nejčastěji dozví prostřednictvím oznámení sousedů, širší rodiny, nebo jak uvádí respondentka B *nějakým hlášením buď ze školky, nebo ze školy, od policie, nebo tím, že v rodině probíhá nějaké soudní řízení.* Následnou intervencí v rodině pak sociální pracovnice zjišťují skutečný stav věci.

Ohrožení dítěte v rodině může mít řadu příčin. Jednou z nich je zanedbání dítěte ze strany rodičů nebo jiných osob, které jsou za výchovu dítěte zodpovědné. Na základě výzkumu lze zanedbání dítěte rozdělit do tří základních kategorií. Jednou z nich je nedostatečné

zajištění základních materiálních potřeb. Jedná se o nedostatky po stránce zajištění vhodné stravy, oblékání, bydlení, nedostatečné hygieny. Jak uvádí respondentka A *musí tam být ty základní věci, které my bereme jako běžný, ale jsou rodiny, které to berou, jako že to není potřeba, prostě to neřeší*. Na tomto druhu zanedbání, který je vidět často na první pohled se shodly všechny respondentky. S fyzickým zanedbáním dítěte velmi úzce souvisí i nedostatečné zajištění lékařské péče. Rodiče často podceňují jasné známky onemocnění, nedochází s dítětem na pravidelné preventivní prohlídky, neúčastní se povinného očkování. V některých případech na takové zanedbání upozorní OSPOD sám dětský lékař. Bohužel, jak uvedla jedna z respondentek, se to neděje často.

Další, neméně závažnou formou špatné péče o dítě jsou nedostatky po stránce výchovné. Příčinou mohou být zhoršené rozumové schopnosti rodičů, nezrállost, nebo situace, že sami vyrostli v nefunkční rodině a nezískali dostatečné kompetence v této oblasti. Děti v těchto případech vyrůstají, jak výstižně uvádí respondentka D *sami o sobě*. Rodiče jim nevěnují dostatečnou pozornost, nesnaží se děti přiměřeně usměrňovat, nepředávají jim náležité vzorce chování. Často dochází k situaci, kdy rodiče nedohlíží na dodržování školní docházky, nespolupracují se školou, nepodněcují své děti k zájmu o vzdělání. Mnohdy se dle respondentky E stává, *že jsou to takové ty děti ulice*. V těchto případech je u starších dětí již velmi blízko k patologickým jevům, jako jsou závislosti, nebo kriminalita.

Pracovnice OSOD se ve své praxi také často setkávají s nejrůznějšími formami *nepéče* v oblasti psychického vývoje. Děti mnohdy vyrůstají v prostředí s nedostatkem podnětů, s naprostou absencí stimulů, ale hlavně v prostředí, kde dítě postrádá citové zázemí, vřelost a pocit bezpečí. Velmi časté je také nezajištění dostatečných sociálních návyků. Tato skutečnost může mít na děti velmi zásadní dopad v budoucím životě. Pracovnice D upozorňuje na to, *že pokud děti nejsou v tom určitém věku socializovány, tak potom už to prostě nedoženou*. Dochází k problémům v kontaktu se sociálním prostředím, k problematickému začleňování do vrstevnických skupin ve školce, škole, při volnočasových aktivitách. Nezřídka to končí sociálním vyloučením dítěte, nebo celé rodiny, což s sebou přináší mnoho dalších rizik.

Zřejmě nejdůležitějším podnětem pro intervenci ze strany OSPOD jsou případy, podezření z fyzického nebo psychického týrání, zneužívání a jiných forem ohrožení mravní výchovy dítěte. Výzkum jasně ukazuje, že s tímto druhem ohrožení se setkaly všechny respondentky. V těchto závažných případech, již musí být dítě velmi často umístěno mimo rodinu.

Asi největší skupinu těžkostí, se kterými se rodiny evidované OSPOD potýkají, jsou praktické dovednosti. Týká se to jak chodu domácnosti, tak interakce se sociálním prostředím. Jde především o úřady, školu, zdravotnická zařízení apod. Důsledkem těchto nedostatků mohou být například i finanční ztráty. Jak uvedla respondentka F: *Když nedokážou vyřídit některé věci na úřadě, tak třeba nedosáhnou na dávky a je to vlastně kolotoč.* Pokud rodiče nedokážou vhodně komunikovat s lékařem, nejsou pak schopni zajistit adekvátní lékařskou péči. I v případě školní docházky je velmi důležitá vzájemná komunikace rodič – škola a nezvládnutí této interakce může přinést rodině, ale především dítěti značné problémy. Toto omezení může souviset s nedostatečnými rozumovými schopnostmi rodičů, ale také s nezvládnutými dovednostmi v této oblasti. I tady platí, že rodiče si z původní rodiny nepřinesli dostatečné znalosti a vzory chování, jak uvedly například respondentky A a F.

Většina respondentek poukazuje na fakt, že rodiče mají často velké problémy se zajištěním běžného chodu domácnosti. Týká se to adekvátní stravy, úklidu, neschopnosti hospodařit s finančními prostředky. Finanční negramotnost často přináší rodině další materiální ztráty v podobě dluhů a exekucí. Velké problémy dělá rodičům také zabezpečit dětem vhodné trávení volného času. Jak řekla respondentka E, *jsou to takové ty děti ulice, nemají naplněný ten volný čas, rodiče se jim nevěnují.* Často to souvisí, jak uvedla respondentka C se socioekonomickým statusem rodiny. Z důvodu nízkých příjmů nejsou rodiče schopni dítěti zajistit různé kroužky, hračky, které jsou v jiných rodinách běžné, kupovat knihy, zajistit společnou dovolenou. Veškeré jejich úsilí často směřuje k zabezpečení základních životních potřeb.

Dílčí závěr: Analýzou rozhovorů jsem se snažila zjistit, jaké životní situace nejvíce ohrožují rodiny, se kterými se pracovnice OSPOD setkávají. Výsledky mohou naznačit, které činnosti sociálně aktivizačních služeb mohou být pro ohrožené rodiny přínosné.

Zřejmě nejběžnější situací, která může ohrožovat rodinu je rozvod. V těchto případech pak mají pracovnice OSPOD za úkol narovnat nové poměry k prospěchu dítěte. V některých případech jde jen o formalitu, někdy situace vyžaduje složitější zásah sociálního pracovníka. S rozpadem rodiny jsou spojena i další možná rizika, jako jsou ztráta bydlení, problémy ve vztazích, potíže v oblasti finanční. Z výsledků šetření vyplývá, že dle pracovnic OSPOD dnešní rodinu nejvíce ohrožují situace spojené s nedostatečným materiálním zabezpečením. Rodiny z nízkými příjmy se často dostávají do situace, která

jim nedovoluje zajistit svým dětem takové podmínky, které by dokázaly zamezit sociálnímu vyloučení.

Další úskalí pro rodiny evidované OSPOD představuje výchova dětí a zajištění vhodné péče. Tyto nedostatečné rodičovské kompetence mohou být příčinou zanedbávání péče o dítě. Zanedbání se projevuje především, jako neposkytování základních potřeb, nezbytných pro zdravý vývoj dítěte. Jedná se o potřeby fyzické, ale také o potřeby spojené se zdravým psychickým vývojem. Nedostatek podnětů, citové strádání a špatné rodinné vztahy mohou dítě velmi závažně ohrožovat. Výzkum ukazuje, že rodiče si tyto nedostatečné rodičovské kompetence přinášejí ze svých původních rodin. Je tedy velmi důležité, pokusit se tento mezigenerační koloběh zastavit. Zde vidím prostor pro spolupráci s některou ze sociálních služeb, zaměřujících se na rodiny s dětmi. Vhodnou alternativou mohou být sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, které mohou být pro rodinu vhodnou oporou a pomocníkem v překonávání těchto životních překážek.

5.3 Spolupráce s odborníky při sanaci rodiny

3. DVO: *Jak nahlízejí pracovníci OSPOD na sanaci rodiny a se kterými odborníky v tomto procesu spolupracují?*

Tato dílčí výzkumná otázka je v přílohách P II až P VII označena následující barvou, která charakterizuje **kategorii: spolupráce v procesu sanace rodiny** a byla vytvořena z kódů - pohled na sanaci, spolupráce s odborníky

Cílem třetí dílčí výzkumné otázky je zjistit, jak pracovnice OSPOD vnímají pojem sanace rodiny, v čem vidí její úkol a se kterými organizacemi, nebo institucemi v procesu sanace rodiny spolupracují. Výsledky mohou ukázat, do jaké míry jsou sociálně aktivizační služby využívány v rámci multidisciplinární spolupráce.

Pojem sanace rodiny je u pracovnic OSPOD vnímán rozporuplně. Respondentka A přímo uvedla, že výraz sanace rodiny nemá příliš ráda. Je zřejmé, že tento pojem většina z nich nepoužívá, proto je málo zažitý. Respondentky A a B si sanaci rodiny přímo spojují s konkrétními organizacemi, se kterými v tomto procesu často spolupracují. Všechny pracovnice pak uvádějí, že sanace je široký pojem, který zahrnuje širokou škálu možností, jak pomoci rodině obnovit alespoň základní funkce. Respondentka C konkrétně specifikuje: *... to může být od zlepšení partnerských vztahů, přes právě tu péči o děti, zlepšení kvality bydlení a podobně.* Důležité je, jak uvedla respondentka F, aby rodina

začala znovu fungovat, a aby se zabránilo případnému odebrání dítěte. Na druhé straně sanace rodiny se také provádí v případech, kdy se dítě do rodiny navrácí.

Na otázku, se kterými odborníky v tomto procesu spolupracují, se všechny dotázané shodují, že při obnově rodiny spolupracují s širokou škálou odborníků. Vždy velmi záleží na konkrétní situaci, na konkrétním problému. Nejčastěji jmenovaná je škola, dětský lékař, psycholog nebo psychiatr. V případě dětského psychiatra se většina sociálních pracovníků shoduje, že počet těchto odborníků je velmi omezený a čekací lhůty velmi dlouhé. Dalšími jmenovanými partnery v tomto procesu jsou různé specializované poradny, zaměřené například na partnerské vztahy, nebo problémy se závislostmi různého druhu. Často zmiňovaná je také spolupráce se středisky výchovné péče a v závažnějších případech i s policií.

V oblasti prevence pracovníci OSPOD nejčastěji spolupracují s různými neziskovými organizacemi. Tyto organizace, které nabízejí sociálně aktivizační služby, pomáhají, jak uvedla respondentka F *rodině zvládat takový ty každodenní problémy. Doučují děti, chodí s nima na úřady, pomáhají s fungováním domácnosti a tak*. Tato pomoc se uskutečňuje jak formou ambulantní, kdy klient dochází do centra služby, tak formou terénní práce, přímo v přirozeném prostředí rodiny. Tyto služby jsou dle většiny respondentek významnou měrou využívány. Právě tento druh pomoci byl nejvíce jmenován v souvislosti s otázkou na sanaci rodiny.

Dílčí závěr: Předmětem 3. DVO bylo zjistit, se kterými organizacemi, službami a jinými odborníky, sociální pracovníci OSPOD v rámci sanace rodiny spolupracují. Výzkum ukázal, že spolupráce při obnově rodiny probíhá s celou škálou odborníků z nejrůznějších oborů. Záleží vždy na tom, jaký problém se v rodině řeší. Spolupráce spočívá jak v zjišťování informací, na základě zákona o sociálně-právní ochraně dětí, tak v konkrétní pomoci, kterou je třeba poskytnout. Důležitým prvkem celé spolupráce je vytvoření týmu odborníků, kteří jsou třeba při řešení konkrétní životní situace. Nejčastěji se jedná o pediatra, dětského psychiatra, či psychologa, zástupce školy, školky, případně o odborníka z některé specializované poradny. Nedílnou součástí těchto multidisciplinárních týmů bývají také sociálně aktivizační služby. Tento druh služeb bývá pracovníci OSPOD velmi často využívány. Oceňována bývá hlavně práce v přirozeném prostředí rodiny.

5.4 Postavení SAS při obnově rodiny

4. DVO: *Jaké postavení mají SAS pro rodiny s dětmi při sanaci rodiny?*

Tato dílčí výzkumná otázka je v přílohách P II až P VII označena následující barvou, která charakterizuje kategorii: **postavení SAS v procesu sanace rodiny** a byla vytvořena z kódů – očekávání OSPOD, způsoby spolupráce, možná rizika.

Tato dílčí výzkumná otázka, společně s 5. DVO, tvoří jádro celého výzkumu. Jejím úkolem je zjistit, jakou úlohu při obnově rodiny hrají sociálně aktivizační služby a jak probíhá spolupráce těchto služeb s OSPOD. Cílem je také odhalit případná rizika, spojená s poskytováním sociálně aktivizačních služeb.

Podle pracovníků OSPOD je úlohou sociálně aktivizačních služeb především podpora rodiny a prevence sociálního vyloučení. Velmi ocenily hlavně práci v terénu, kdy pracovníci SAS mohou pravidelně a v kratších termínech navštěvovat rodinu a poskytovat jí pomoc a podporu. Jedná se o stránku praktického zvládnutí chodu domácnosti, ale také o psychickou podporu a poskytnutí motivace v obtížných životních situacích. Výzkum ukázal, že většina pracovníků spatřuje přínos těchto služeb i v prevenci zanedbání péče o dítě. Respondentka D však ve výzkumu vyjádřila názor, že spíše než o prevenci, se jedná o to, aby se zamezilo rozvoji již vzniklého problému. Všechny dotazované se shodly, že od těchto služeb očekávají pomoc při své práci. Respondentka F uvedla: *Očekáváme pomoc. My prostě nemáme prostor k tomu, abychom pravidelně navštěvovali rodiny, který by to potřebovaly, a to je právě pro nás velká pomoc.* Vzájemná spolupráce je dle pracovníků OSPOD vcelku dobře nastavená. Většina z nich uvedla, že důležité je, jak se stanoví spolupráce v jednotlivých případech. Jak výstižně podotkla respondentka A: *To už je na každém, jak si tu spolupráci nastaví. Kde je vůle, tam ta spolupráce jde nastavit.* Důležitým momentem vzájemné spolupráce je stanovení jasných pravidel a ujasnění si kompetencí. Všechny dotazované uváděly jako velký problém zasahování do kompetencí. Respondentka E v souvislosti s tímto upozornila, že: *občas si myslím, že oni se pletou do věcí, do kterých by jakoby neměli. My vnímáme ten daný problém z pohledu dítěte, kdežto oni to berou z pohledu rodiny. Ale možná, že to není jejich chyba, takhle je to nastavený.* Podobný problém při vzájemné spolupráci vidí, také respondentka D. Dle jejího názoru někdy sociální pracovník SAS chce využívat kompetence, které mu nepřísluší. Další riziko vidí v tom že, jak uvedla: *U nás teď v poslední době se rozvinulo hodně nových služeb, s tím, že samozřejmě ne všechny jsou stejně kvalitní. Tak že já bych určitě v první řadě byla*

za služby kvalitní, a aby byly poskytovány v tom smyslu, jaká je zakázka. Tato odpověď již naznačuje názor mnoha respondentek, že přínosné pro jejich práci by bylo, nastavit vzájemnou spolupráci, jako jistý druh zakázky, která by doplňovala jejich činnost. OSPOD by byl v těchto případech koordinátor vzájemné spolupráce při pomoci rodinám.

Výzkum jasně prokázal, že přes některé nejasnosti v nastavení kompetencí, spolupráce mezi SAS a OSPOD probíhá bez větších komplikací. Ukazuje to mimo jiné i odpověď respondentky F: *v zásadě to funguje, my vlastně dáme takovou jako zakázku, dohodneme, co by ta rodina potřebovala a podle toho už SASKA vytvoří plán. Za nejdůležitější moment celé sociální práce považují respondentky dobrou shodu mezi členy rodiny a konkrétními pracovníky SAS. Důležité je to, aby si terénní pracovník a rodina takzvaně sedli. S personálním obsazením dané služby souvisí i postřeh respondentky A. Velký problém spatřuje v práci dobrovolníků z řad studentů. Studenti se na těchto pozicích často střídají, což může být nakonec kontraproduktivní. K získání vztahu a nastavení dobré spolupráce v rodině, je třeba delší časový úsek a to bývá v případě studentů zřídka. Řešení vidí v posílení stále personální základny, nebo v jasném nastavení povinnosti, odpracovat delší časový úsek.*

Posílení pracovníků v sociálně aktivizačních službách doporučují všechny dotazované pracovnice. Větší počet pracovníků v těchto službách by byl dle respondentek velmi potřebný. Usnadnilo by to spolupráci, zvýšilo frekvenci návštěv v rodinách a rozšířilo nabídku jednotlivých služeb.

Dílčí závěr: Předmětem 4. DVO bylo zjistit, jakou roli hrají sociálně aktivizační služby v procesu sanace rodiny a jak na jejich činnosti nahlízejí pracovníci OSPOD. Z výzkumu jasně vyplývá, že všechny respondentky považují činnosti této služby za velmi přínosné. Většina sociálních pracovníků se shodla na tom, že nejúčinnější formou intervence v ohrožených rodinách je terénní asistenční služba. Pracovnice OSPOD velmi oceňují přínos těchto služeb pro jejich práci. Terénní pracovník SAS, na rozdíl od OSPOD, může rodinu častěji a pravidelněji navštěvovat a poskytovat jí tolik potřebnou pomoc. Jedná se o řešení problémů s chodem domácnosti, s výchovou dětí, ale také o psychickou podporu v obtížných životních situacích. Výzkum ukázal, že při jasném vymezení jednotlivých kompetencí, je vzájemná spolupráce velmi účinná. Drobné riziko vidí respondentky pouze v časté fluktuaci některých dobrovolníků, z řad studentů. Všechny by doporučovaly, posílit stálou základnu pracovníků těchto služeb.

5.5 Způsob pomoci v rodinách

5. DVO: *Které postupy při sanaci rodiny považují pracovníci OSPOD za přínosné?*

Tato dílčí výzkumná otázka je v přílohách P II až P VII označena následující barvou, která charakterizuje **kategorii**: způsob pomoci v rodinách a je vytvořena z kódů – výchova dětí, praktické záležitosti, úřady, asistované předávání.

Snahou páte dílčí výzkumné otázky je ukázat, jaké druhy činností sociálně aktivizačních služeb považují pracovnice OSPOD za nejúčinnější při obnově rodiny. Odpověď na tuto otázku velmi úzce souvisí s druhou dílčí výzkumnou otázkou, která naznačila, které životní situace dělají rodinám evidovaným OSPOD největší problémy.

Všechny dotazované respondentky se jednoznačně shodly, že pro každou rodinu je vhodný jiný druh intervence, v návaznosti na problém, který se v rodině vyskytuje. Z pohledu OSPOD je velmi důležitá pomoc při obnově rodičovských kompetencí a zajištění vhodných podmínek pro zdravý vývoj dítěte. Terénní pracovník, který pravidelně dochází do rodiny, má větší možnosti při řešení konkrétních problémů a větší prostor k natrénování dovedností, které rodičům chybí. Jak uvedly všechny respondentky, týká se to především, péče o domácnost, nastavení vhodného denního režimu, podpory při přípravě dětí na školu, nebo poskytování cenných rad při řešení výchovných problémů. Za velmi přínosné považuje respondentka A zajištění volno-časových aktivit, které rodiče často nemohou dítěti dopřát, z důvodu nedostatku finančních prostředků, nebo jen, pro nedostatek rodičovské kompetencí.

Za velmi důležitý způsob pomoci, především rodinám sociálně slabým, považuje většina respondentek doprovázení na úřady a pomoc s vyřizováním administrativních záležitostí. Jak vypověděla respondentka C, *nezvládají vyřizování záležitostí na úřadech, s těmi formuláři, důležitá je ta služba i při hledání stabilního bydlení, protože od toho se odvíjí i ta péče*. Na potíže při vyřizování úředních záležitostí se obvykle nabalují i nesnáze ve finanční oblasti. Rodiče nedokážou vyřídit sociální dávky, neumí čelit hrozbě exekuce, nejsou schopni si sami najít vhodné zaměstnání. S tím vším jim může pomoci sociální pracovník SAS, a to buď vlastními silami, nebo odkázáním na specializované bezplatné poradny. Konkrétní příklad uvedla respondentka E: *My třeba předběžná opatření nemůžeme vypisovat, tak že my je odkazujeme na ty organizace*.

Jednou z nejdůležitějších výhod terénní asistenční služby je, dle pracovníků OSPOD, možnost rodinu dostatečně motivovat ke změně. Mezi terénními pracovníky SAS a rodinou se často vytváří vztah založený na vzájemné důvěře a porozumění. Na rozdíl od OSPOD není jejich vzájemná spolupráce podmíněna úřední moci, ale stojí na dobrovolné spolupráci a touze po změně. Tuto skutečnost potvrdila například respondentka F: *pokud tam vznikne mezi rodinou a asistentkou dobrý vztah a důvěra, tak je to dobrý, protože nás přece jenom rodiče berou jako úřad a jsou tam přece jenom zábrany*. Důležité informace spojené s poskytováním této služby a s pokroky, ke kterým rodina dospěla, může OSPOD využívat při další práci. Prospěšnost poskytování zpětné vazby při spolupráci OSPOD a SAS potvrdila řada respondentek.

Při výčtu služeb, které SAS poskytuje, je nutné vzpomenout také asistované předávání. Přestože tento druh služeb není ze zákona posláním sociálně aktivizačních služeb, mnohé SAS, jak vyplynulo z výzkumu, tuto službu nabízejí. Nejedná se pouze o rodiny sociálně slabé, ale všechny rodiny, kde dítě z nějakého důvodu, nepřichází do pravidelného kontaktu s jedním s rodičů. Cílem asistence je přechod od jednoho rodiče k druhému tak, aby nedocházelo k citové újmě. Tato služba se provozuje jak ambulantní, tak terénní formou a může napomáhat ke zmírnění následků spojených s rozpadem rodiny. Asistované předávání napomáhá ke snížení napětí mezi bývalými partnery, což vede ke zpříjemnění atmosféry, ve které dítě vyrůstá.

Dílčí závěr. V páté dílčí výzkumné otázce jsem se snažila zjistit, které postupy v rámci sociálně aktivizační služby považují pracovníci OSPOD za přínosné. Z výzkumného šetření vyplynulo, že nejvíce si dotazované sociální pracovnice cení terénní asistenční služby. Tento typ pomoci rodině, velmi účelně doplňuje práci OSPOD. Svou pravidelnou a intenzivní podporou v přirozeném prostředí rodiny, může asistent, SAS dosáhnout velkých změn po stránce zvládnání chodu domácnosti, výchovy dětí a celkové regenerace rodinného systému. Za velmi užitečné považují respondentky i služby ambulantní, jako jsou poradny, asistované předávání nebo různé formy doučování. Všechny tyto činnosti sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi, hodnotili pracovnice OSPOD jako velmi přínosné i pro jejich práci.

ZÁVĚR

Cílem mé bakalářské práce bylo získat odpověď na hlavní výzkumnou otázku, která zní:

Jak je přínosná sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi při sanaci rodiny z pohledu pracovníků sociálně- právní ochrany dětí?

V teoretické části této práce jsem se pokusila vymezit základní teoretické koncepce sociálního fungování rodiny a sociální práce s ohroženou rodinou. Jedná se o sociální práci, kterou vykonávají orgány sociálně-právní ochrany dětí, ale také služby, které svou činnost zaměřují na rodiny s dětmi. V praktické části, jsem pak představila metodiku výzkumu a vyhodnocení dat, získaných z polostrukturovaného rozhovoru.

Současná rodina je vystavena velkému množství rizik. Jak vyplynulo z tohoto výzkumu, nejčastěji se jedná o nezvládnutí obtížné finanční situace. Na to se obvykle nabalují problémy s bydlením a zajištěním vhodného prostředí pro výchovu dětí. Dalšími, neméně důležitými překážkami, jsou pro mnoho rodičů nedostatky po stránce rodičovských kompetencí. Důvodem bývá velmi často skutečnost, že sami pocházejí z dysfunkčních rodin a tento problém se přenáší mezi generacemi. Možným zdrojem podpory dobrého fungování rodiny mohou být sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi. Tato služba může být nejen dobrým pomocníkem v řešení denních rodinných těžkostí, ale především může rodinu motivovat k pozitivním změnám. Úlohou této bakalářské práce bylo zjistit, jak na činnosti těchto služeb nahlízejí pracovníci sociálně-právní ochrany dětí, kteří jsou za ochranu dítěte a sociální práci s rodinou ze zákona zodpovědní. Motivem bylo objasnit, jak vnímají pracovníci OSPOD vzájemnou spolupráci a postavení sociálně aktivizačních služeb v procesu sanace rodiny.

Výzkumné šetření ukázalo, že pracovníci OSPOD vnímají práci sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi jako důležitého pomocníka a partnera při sanaci rodiny. Oceňují především práci v terénu, kterou sami nemohou kvůli značné vytíženosti vykonávat. Velmi se osvědčila tato služba především v rodinách sociálně slabých. Terénní pracovník SAS může velmi intenzivně a dlouhodobě s rodinou pracovat a tím přispívat ke zvládnutí některých životních úkolů. Jedná se především o praktické zajištění domácnosti, materiální zabezpečení rodiny, nácvik sociálních a rodičovských kompetencí. Důležitost těchto intervencí spatřují pracovníci OSPOD také při prevenci zanedbání péče o dítě. Jak se ukázalo, činnosti sociálně aktivizačních služeb korespondují s potřebami rodin

evidovaných OSPOD a mohou velmi účinně doplňovat práci sociálních pracovníků na těchto úřadech, a to především v oblasti prevence.

Poskytování sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi může přinášet nejen výhody, ale i některá rizika. Jak ukázalo výzkumné šetření, jistým rizikem mohou být nevyjasněné kompetence mezi pracovníky OSPOD a SAS. Důležité je, vždy dobře nastavit vzájemnou spolupráci a vyjasnit představy jednotlivých stran. Tento postup by mohl přispívat ke sjednocení veškerých činností a k zajištění uspokojivých výsledků. Dalším rizikem, spojeným s činností sociálně aktivizačních služeb může být vysoká míra fluktuace, především u terénních pracovníků z řad studentů. Časté střídání pracovníků při sociální práci s rodinou může mít za následek oddálení očekávaných výsledků, nebo dokonce úplné zpochybnění této služby.

Na základě výzkumného šetření lze jednoznačně říci, že i přes drobná rizika, která se vyskytují při poskytování sociálně aktivizačních služeb, lze tuto službu vyzdvihnout jako velmi účinný prostředek při obnově rodinného systému a při prevenci sociálního vyloučení. Lze pouze doporučit, důkladné nastavení vzájemné spolupráce OSPOD a SAS a v případě každého konkrétního případu si vyjasnit kompetence jednotlivých pracovníků při práci s rodinou.

Na závěr chci vyjádřit názor, který mi vyplynul z výzkumu mezi sociálními pracovníky OSPOD, že je velmi důležité rozvíjet sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi a podporovat jejich rozšiřování, především na regionální úrovni. Z praktického hlediska by, dle mého mínění, měla práce SAS navazovat a rozšiřovat práci OSPOD. Na základě důkladného posouzení rodiny z hlediska rizik a vytvoření individuálního plánu ochrany dětí by mohla konkrétní sociální práce s ohroženými rodinami přecházet na sociálně aktivizační služby, zejména po stránce preventivního a výchovného působení. Sociální pracovníci OSPOD by byli určitým koordinátorem jednotlivých kroků v souvislosti se sanací rodiny. To ovšem znamená úzkou spolupráci, důkladné nastavení kompetencí a dobrou komunikaci založenou na vzájemném respektu. Právě k tomuto účelu by mohla napomoci tato bakalářská práce. Dále může předložená bakalářská práce posloužit jako argument pro podporu a personální navýšení stávajících SAS a jako inspirace pro zakládání nových služeb, zaměřených na pomoc rodinám, které se nacházejí v těžké životní situaci.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. BECHYŇOVÁ, Věra a Marta KONVIČKOVÁ, 2008. *Sanace rodiny: [sociální práce s dysfunkčními rodinami]*. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-392-5.
2. DUNOVSKÝ, Jiří, 1999. *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. Vyd. 1. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 80-7169-254-9.
3. DUNOVSKÝ, Jiří, Zdeněk DYTRYCH a Zdeněk MATĚJČEK, 1995. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Vyd. 1. Praha: Grada. ISBN 80-7169-192-5.
4. GAVORA, Peter, 2000. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-79-6.
5. GULOVÁ, Lenka, 2011. *Sociální práce: pro pedagogické obory*. Vyd. 1. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3379-1.
6. HELUS, Zdeněk, 2015. *Sociální psychologie pro pedagogy. 2., přepracované a doplněné vydání*. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4674-6.
7. HENDL, Jan, 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 80-7367-040-2.
8. JANOUSHKOVÁ, Klára a Dana NEDĚLNÍKOVÁ (eds.), 2008. *Profesní dovednosti terénních pracovníků: sborník studijních textů pro terénní pracovníky*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě. ISBN 978-80-7368-503-4
9. JUŘÍČKOVÁ, Věra, 2008. *Poradenství: [studijní text pro kombinované studium Veřejná správa a regionální politika]*. Vyd. 1. Opava: Optys. ISBN 978-80-85819-71-7.
10. JŮZOVÁ KOTALOVÁ, Kristýna, 2015. *Nástroje sociálně-právní ochrany dětí v praxi. Sociální práce, 2015(2), s. 23-27.*
11. KRAUS, Blahoslav, 2008. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 978-80-736
12. KRAUSOVÁ, Lucie a Věra NOVOTNÁ, 2006. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Vyd. 1. Praha: ASPI, Právní rukověť. ISBN 80-7357-214-1.
13. KREJČÍŘOVÁ, Olga a Ivana TREZNEROVÁ, 2013. *Sociální služby*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-3692-0.

14. LEVICKÁ, Jana, 2004. *Sociální práce s rodinou I*. Trnava. ISBN 80-89074-93-6
15. MACELA, Miloslav, 2015(2). Reforma péče o ohrožené děti v České republice. Závěry nejnovějších výzkumů a jejich dopad do praxe. *Sociální práce*, s. 7-11.
16. MATOUŠEK, Oldřich, 2003. *Slovník sociální práce*. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 80-7178-549-0.
17. MATOUŠEK, Oldřich, 2007. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-310-9.
18. MATOUŠEK, Oldřich, 2008. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-502-8.
19. MATOUŠEK, Oldřich, KŘIŠŤAN, Alois (ed.), 2013. *Encyklopedie sociální práce*. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0366-7.
20. MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ, 2010. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-739-8.
21. MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ, 2014. *Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese*. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0697-2.
22. NAVRÁTIL, Pavel, c2001. *Teorie a metody sociální práce*. 1. knižní vyd. Brno: Marek Zeman. ISBN 80-903070-0-0.
23. NEDĚLNÍKOVÁ, Dana, ed. *Metodická příručka pro výkon terénní sociální práce*. [Ostrava: s.n., 2007?]. 201 s.
24. PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK, 2012. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. Vyd. 1. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4317-2.
25. SMUTKOVÁ, Lucie, 2007. *Sociální práce s rodinou*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7041-069-1.
26. SOBOTKOVÁ, Irena, 2001. *Psychologie rodiny*. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 80-7178-559-8.
27. ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ, 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-313-0.

28. VÁGNEROVÁ, Marie, 2004. *Psychopatologie pro pomáhající profese / Marie Vágnerová*. Vyd. 3., rozš. a přeprac. Praha: Portál. ISBN 80-7178-802-3.
29. Zákon č. 108/2006 Sb., *o sociálních službách*, ve znění pozdějších předpisů s účinností od 1. ledna 2007.
30. Zákon č. 359/1999 Sb., *o sociálně-právní ochraně dětí*, ve znění pozdějších předpisů s účinností od 1. dubna 2000.
31. Předpis č. 2/1993 Sb., *Usnesení předsednictva České národní rady o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky*, ve znění pozdějších předpisů s účinností od 1. ledna 1993.
32. ZÁŠKODNÁ, Helena, 2000. *Společenské minority a sociální práce*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita. ISBN 80-7040-408-6.

Internetové zdroje:

1. Agentura pro sociální začleňování. *Sociálně aktivizační služby* [online]. 2016 [cit. 2016-04-03]. Dostupné z: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/socialne-aktivizacni-sluzby-pro-rodiny-s-detmi>
2. ČESKO. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Sanace rodiny* [online]. Praha, 2008 [cit. 2016-04-03]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/5587>
3. ČESKO. Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Manuál k případovým konferencím* [online]. Praha, 2011 [cit. 2016-04-03]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/13087/manual.pdf>
4. ČESKO. Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Sociálně-právní ochrana dětí* [online]. Praha, 2014 [cit. 2016-04-03]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/19923>
5. Česko: Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Analýza sítě služeb pro práci s rodinami a dětmi* [online]. Praha, 2014 [cit. 2016-04-17]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/17905/Analyza_rodina_2.pdf
6. STŘEP-České centrum pro sanaci rodiny. *Sociální služby* [online]. Praha, 2015 [cit. 2016-04-03]. Dostupné z: <http://www.strep.cz/cs/>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

- DVO Dílčí výzkumná otázka
- OSPOD Orgán sociálně právní ochrany dětí
- SAS Sociální aktivizační služby
- IPOD Individuální plán ochrany dítěte

SEZNAM OBRÁZKŮ

obrázek 1: Činnosti vykonávané v rámci poskytované služby SAS pro rodiny s dětmi 32

SEZNAM TABULEK

tabulka 1: údaje o respondentkách.....	43
tabulka 2: přehled kategorií a kódů.....	45

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I - Seznam otázek do rozhovoru

Příloha P II - Rozhovor A

Příloha P III - Rozhovor B

Příloha P IV - Rozhovor C

Příloha P V – Rozhovor D

Příloha P VI - Rozhovor E

Příloha P VII – Rozhovor F

PŘÍLOHA P I: SEZNAM ZÁKLADNÍCH OTÁZEK DO ROZHOVORU

1. Jak můžete popsat rodiny, se kterými se při své práci setkáváte?
2. Které životní situace dělají vašim klientům největší problémy?
3. Čeho si při posuzování rodiny nejvíce všímáte?
4. Jak může charakterizovat zanedbání péče o dítě?
5. Co signalizuje možné zanedbání dítěte v rodině a s jakými formami se nejčastěji setkáváte?
6. Jak můžete charakterizovat pojem sanace rodiny?
7. Se kterými odborníky v tomto procesu spolupracujete?
8. Co očekáváte od spolupráce se SAS a jak konkrétně vypadá vaše spolupráce?
9. Jaký druh pomoci v rámci této služby považujete za nejprínosnější?
10. Která ze služeb v rámci SAS je klienty nejvíce využívána?
11. Myslíte, že některá z těchto aktivit může přispívat při prevenci zanedbání péče o dítě?
12. Nastavila byste jinak vzájemnou spolupráci OSPOD a SAS?
13. Mohou nastat nějaké problémy při poskytování této služby?
14. Můžete mi na závěr shrnout přínosy a možná rizika při poskytování SAS?

PRÍLOHA P II: ROZHOVOR S RESPONDENTKOU A

Výzkumník: Dobrý den, úvodem chci vysvětlit, že důvodem tohoto rozhovoru, je zpracování výzkumu mé bakalářské práce, rozhovor bude zcela anonymní, nebudu uvádět vaše jméno, ani místo úřadu, ve kterém pracujete. Souhlasíte?

Respondentka: Ano

Výzkumník: Úvodem bych se chtěla zeptat, jak byste popsala rodiny, se kterými se ve své práci setkáváte? Všeobecně.

Respondentka: No, tak to nejde tak úplně přesně zobecnit, jako přesně s jakýma typama rodin se setkáváme. Jsou to **běžný rodiny, kde se řeší výkon rodičovské zodpovědnosti, tam je to v podstatě taky rozdělený do několika sad, buď jsou to rodiny, kde se domluví, tak že tam je to v podstatě jen formální záležitost a potom jsou ty rodiny, nebo rodiče kteří se hádají tak že tam je to taková jak když dlouhodobější práce. Pak jsou to rodiny, kde jsou nějaké problémy, nebo nějaké nestandardní situace, ať už je to spojeno s nízkou sociální úrovní, s finančními problémy, nebo prostě ty rodiče prostě nezvládají tu péči o děti, tak že ten záběr těch rodin, které máme v evidenci, nebo se kterými my pracujeme, je opravdu široký.**

Výzkumník: Které životní situace dělají těm rodinám úplně největší problémy, můžete je trochu blíže popsat? Myslím, finance, bydlení.

Respondentka: no... toto se taky **nedá tak úplně zobecnit, no, jako ono to jde většinou ruku v ruce. Když nemají peníze, tak nemají pořádný bydlení, nemají prostě dostatek prostředků, aby zajistili nějaký standart pro sebe, pro děti, a tím pádem vznikají problémy, které se na to nabalují, a problémy ve vztazích a celkově to může nabourat celý chod té rodiny. A to si myslím, že je jako častý. Pak to můžou být různé závislosti, různé jiné patologický jevy, kriminalita a podobně. Tak že to jsou takový nejzásadnější věci...**

Výzkumník: A čeho si při posuzování rodin nejvíce všímáte, co považujete za nejzásadnější, v případě, že posuzujete rodinu?

Respondentka: No, to přesně nevím, jak myslíte jako posuzovat rodinu. Tam záleží pro jaký účely.

Výzkumník: Pokud vlastně posuzujete fungování rodiny, co je pro vás nejzásadnější, čeho si nejvíce všímáte?

Respondentka: Tak určitě jsou to ty vztahy v té rodině to fungování té rodiny. No ono je takový nějaký klíšé, že prostě posuzujeme tu situaci té rodiny jako by jaký mají bydlení a tak, to materiálně ale to myslím že nehraje takovou roli tam je zásadnější prostě to jak funguje ta rodina bez ohledu na to kde bydlí co dělá, z čeho žijí ale spíš jak dokážou fungovat, **jestli ty děti chodí do školy, jestli prostě jsou ty vztahy těch rodičů k těm dětem** nebo těch sourozenců navzájem i vztahy v širší rodině nebo k širšímu okolí.

Výzkumník: Tak, že i když můžou být materiálně zabezpečeni, může tam docházet k nějaký..

Respondentka: **Materiální zabezpečení neznamená, že prostě ta rodina funguje bez problémů. To jako vůbec.**

Výzkumník: Jak byste mi charakterizovala zanedbání péče o dítě?

Respondentka: No, zanedbání péče to zase může být jako různý úhel pohledu, s jaké strany na to člověk nahlíží, nebo jaký typ toho zanedbání je, ale jednak to může být, zase ta **materiální stránka, kdy sice jsem říkala, že není tak podstatná, ale určitě alespoň nějaký základní potřeby musí být uspokojeny, tak že, aby to dítě mělo... aby nebylo zanedbaný tak musí mít prostě co jíst a musí chodit dostatečně oblikaný, musí mít se kde vyspat, a musí téct teplá voda a musí být ty základní věci, které my bereme jako běžný, ale jsou rodiny které to berou jako že to není potřeba, prostě to neřeší. To je jako ten jeden pohled, a potom pohled na zanedbané dítě je, že **nechodí do školy, ti rodiče nerespektují to, že je povinná školní docházka, neposílají dítě do školy, je to i záškoláctví, takový to že rodiče omlouvají to skryté záškoláctví, zanedbané dítě může být, i co se týká nějakého zneužívání rodičem, příbuzným, nebo kýmkoliv jiným, nebo to může být psychické týrání, fyzické týrání, tam ta škála je velká, a tohle to všechno je potřeba zhodnotit....****

Výzkumník: Co obvykle signalizuje takové zanedbání, podle čeho to vlastně zjistíte, jakými formami se úplně nejčastěji setkáváte.

Respondentka: Tak to určitě nejde zobecnit, zase, protože to se nedá, ale většinou nás upozorní to okolí, tak že to můžou být sousedi, může to být škola, může to být lékař, ale to často nebývá, nejčastěji myslím, že je to škola nebo někdo z blízkých osob té rodiny, spíš je to někdo ze sousedů nebo je to i někdo z rodiny, který teda anonymně to většinou udělá, protože nechce rozdmýčovat už tak dusnou atmosféru v té rodině. A jaký typ toho zanedbávání, to já vám teď asi neřeknu, jakoby řešíme různě, **podezření na zneužívání, řešíme právě to zanedbávání té školní docházky, nebo respektive to skryté záškoláctví, kdy rodič to dítě neposílá do školy,**

záměrně ho omlouvá, mi to řešíme i problémy co se týká zanedbání právě těch základních potřeb, bydlení není odpovídající, a ta péče těch rodičů taky pokulhává.

Výzkumník: Jak můžete charakterizovat pojem sanace rodiny a s jakými odborníky vlastně spolupracujete?

Respondentka: Pojem sanace rodiny nemám úplně ráda (smích), ale sanace rodiny to mně vždycky vyvstane Triáda, což je tady v Brně organizace. Nevím, proč mám sanaci v rodině spojené s triádou, nicméně je to jako pomoc v té rodině, podpora té rodiny, aby došlo ke zlepšení té jejich situace, která je v té chvíli tíživá. Tak asi zjednodušeně.

Výzkumník: A ti odborníci s kterými spolupracujete?

Respondentka: Triáda, Ratolest, to je asi nejčastější,

Výzkumník: a v rámci sanace i s někým z lékařů, psychiatrů.....? Jsou některé další profese, které s vámi spolupracují v rámci sanace rodiny?

Respondentka: jakoby, my spolupracujeme s širokou škálou těch odborníků a organizací, ale nevím, jestli bych to nazvala přímo jako sanaci rodiny, ale sanaci rodiny mám spojenou s tímto arganizacema, s Triádou a s Ratolestí, nicméně pokud my pracujeme s tou rodinou na odstranění nějakých těch nedostatků tak samozřejmě spolupracujeme se školou, spolupracujeme s dětským lékařem, pokud je potřeba tak, pokud ta rodina dochází, tak s psychologem, s dětským psychiatrem, s různými poradenskýma centrama, manželskou a rodinnou poradnou, tak.

Výzkumník: Tak že do této škály patří i sociálně aktivizační služby? Rozumím tomu dobře?

Respondentka: Určitě

Výzkumník: Ještě jsem se chtěla zeptat, co všechno očekáváte, jak pracujete se sociálně-aktivizační službou, jak vlastně konkrétně vypadá vaše spolupráce?

Respondentka: no, tam je to trošičku komplikovanější, protože jakoby když můžu mluvit sama za sebe tak s nimi nemáme úplně dobrou zkušenosti, tak že tam je často problém, že tady v těch službách a organizacích pracují dobrovolníci nebo studenti vysoké školy a podobně a tam je velká fluktuace pracovníků to je prostě kontraproduktivní protože oni pokud naváží spolupráci s tou rodinou, nějak se to rozběhne a pak se hodně často stává, že po pár týdnech nebo měsících odchází přijde tam úplně někdo nový nebo úplně se ta služba omezí úplně na minimum a je prostě problém protože je těžké tu rodinu namotivovat aby spolupracovala s nějakou organizací a je těžký když se to potom povede aby když už si získali nějaký vztah s tím pracovníkem a potom pokud ten pracovník prostě odejde záhy po tom co se začnou se prohlubovat ty vztahy a začne to někam vést tak to je prostě problém, protože ta rodina prostě už nemá důvěru v tyhle služby nemá už jako důvěru ani v nás, to že my jim nabídneme něco a oni se přesvědčí že je to tak jak oni říkali, že to jako bude k ničemu když se tam vymění nějaký pracovník nebo ta služba zanikne, tak je to prostě k ničemu.

Výzkumník: A jaký druh pomoci v rámci této služby považujete za nejpřínosnější?

Respondentka: no, tam oni často k nim dochází, tam je toho víc, pro každou rodinu je přínosný něco jiného. Někteří doprovázejí tuto rodinu, někteří poskytují i třeba podporu co se týká přípravy dětí do školy, různý doučování, nebo poskytují různý volno-časový aktivity, pro ty děti tak že to všechno si myslím, že má smysl a ta podpora i ty terénní sociální služby jsou určitě přínosem pro to dítě, protože my nemáme čas jako by se zabývat tady tímhle, i když víme, že ta rodina by to potřebovala, ale prostě nejsme schopni zajistit tady tyhle služby.

Výzkumník: Která ta služba je asi nejvíc využíván,

Respondentka: já si myslím, že hodně se využívá, no to záleží zas, no myslím, že hodně jsou využívány ty volno-časový aktivity pro děti hodně velká poptávka je i po tom doučování dětí, po různých těch osobních asistentech, k tomu dítěti, nebo asistentech, což je služba, pod fakultou sociálních studií, kde oni mají různé studenty, kteří právě se učí s těma dětma, nebo prostě jsou vlastně kamarádem tomu dítěti, tak po tom je poměrně velká poptávka, ale ta nabídka je bohužel mizivá.

Výzkumník: Myslíte, že některá z těchto aktivit, těch služeb připívá k prevenci zanedbání péče o dítě?

Respondentka: Já myslím, že všechny.

Výzkumník: trošičku už jsme o tom mluvili, mohou nastat nějaké problémy při poskytování této služby a popište mi jaké. Třeba trošku znovu zopakujte.

Respondentka: jak už jsem říkala, je tam ta velká fluktuace těch pracovníků, protože jsou to často buď dobrovolníci, nebo jsou to studenti, kteří tam pracují na různý dohody a v podstatě, neříkám, že všichni ale

hodně z nich to má, jako formu že získávají kredity k tomu studiu, tak že oni když získají počet těch kreditů a už to nepotřebují, tak to můžou ukončit. Tak v tomhle vidím velké úskalí. A taky prostě je problém v tom, že třeba konkrétně pod tou fakultou sociálních studií tak tam to funguje jen, jak je škola, jen dva semestry víc už nic, problém je zkouškový období, problém jsou prázdniny, taky se to tam střídá, tak že v tomto vidím největší asi problém.

Potom to může tomu dítěti třeba problém, navázání vztahu a potom přerušení.

Výzkumník: tak že to může dítěti nějak psychicky škodit?

Respondentka: Tak to si úplně nemyslím, že by ho to nějak psychicky poškodilo, ale nějak ho to neposouvá dál, jak by bylo potřeba. Jako že se něco začne, má to třeba nějaký efekt, ale ten efekt je vidět až z toho dlouhodobého hlediska, tak že pár měsíců je fajn, ale neřeší to situaci dlouhodobě.

Výzkumník: Tak že možná pomohlo by posílení takové té stálé personální základny?

Respondentka: Určitě, nebo aby měli aspoň třeba jasně daná pravidla pro přijímání těch studentů, že třeba po nějaký čas tam musí být, aby to nebylo tak že se třeba rozhodnu, že tam půjdu a pak zase za nějaký dva měsíce toho mám plný zuby a prostě to dělat nebudu.

Výzkumník: Ještě se chci zeptat, co byste v rámci celé té sféry této služby změnila, nebo co byste přidala, jak byste ji ještě využili, váš úřad. Napadá vás nějaké využití...

Respondentka: já si myslím, že by to mělo být jako by více pracovníků v těch službách, jak jsme se teď bavili, aby to bylo stabilní a dalo se na tom stavět. Protože opakovaně se nám teď v poslední době stalo, že jsme se začali s nějakou organizací domlouvat, aby poskytli nějaké služby rodině, oni to přislíbili a třeba za týden najednou řekli, že to nemohou zajistit. My už jsme to řekli té rodině, začali jsme se domlouvat na vytvoření té služby a oni najednou že to nemůžou splnit. Ať už z důvodu, že ta služba skončila, nebo že mají prostě malou kapacitu no prostě toto, je potom problém.

Výzkumník: Nastavila byste nějak jinak vzájemnou spolupráci?

Respondentka: No to si myslím, že toto už je na každém jak si tu spolupráci nastaví. To jako když chceme, kde je vůle, tam ta spolupráce lze nastavit. A určitě ta spolupráce a ta zpětná vazba je potřeba a to si myslím, že s tím my problém nemáme. Víím, že někde jinde to funguje jinak, ale je to vždycky o lidech.

Výzkumník: Tak že úplně na závěr, bych vás poprosila, jestli byste nějak stručně shrnula, nebo to nemusí být stručně, přínosy a rizika poskytování sociálně-aktivizačních služeb, jak těch terénních, tak těch ambulantních.

Respondentka: tak ty přínosy jsou určitě v tom, že to pomáhá vykrývat to, co nestíháme, nebo není v našich možnostech a schopnostech i co se týká té terénní sociální práce, protože u nás je to tak, že máme čím dál tím více té administrativy a to je samozřejmě na úkol té terénní sociální práce. Tak že v tomto je ten přínos, že nám můžou pomoci. V tom jsou dobré tyto služby. Ale jak říkám, musí být ta práce dobře nastavená už od začátku, aby to mělo ten kýžený efekt. Tak že toto si myslím, že může být velká pomoc. A úskalí, to je prostě, to co jsem říkala, jinak nevidím nic zásadního, v čem by byl problém. Je třeba motivovat ty rodiny z naší strany, ale to je často běh na dlouhou trať. To je přesvědčování, argumentování, protože nechcete jim to nařizovat ani nemůžete, ale vysvětlovat v čem by jim to mohlo být nápomocné, tak to taky občas zabere docela času, ale potom si myslí, že to ten efekt určitě má. I kdyby to bylo z toho kratšího časového horizontu, tak lepší než nic.

Výzkumník: Tak pokud byste chtěla něco dodat....

Respondentka: asi ne...

Výzkumník: v tom případě vám velmi děkuji

PŘÍLOHA III: ROZHOVOR S RESPONDENTKOU B

Výzkumník: Dobrý den, úvodem chci vysvětlit, že důvodem tohoto rozhovoru, je zpracování výzkumu mé bakalářské práce. Rozhovor bude zcela anonymní, nebudu uvádět vaše jméno, ani místo úřadu, ve kterém pracujete. Souhlasíte?

Respondentka: Ano jistě.

Výzkumník: Jak byste popsala rodiny, se kterými se při své práci setkáváte?

Respondentka: Tak jsou to většinou rodiny slabší po stránce sociální, bydlení, finanční, rodiny, které potřebují podporu jiných osob.

Výzkumník: A které životní situace dělají těmto rodinám největší problémy. Můžete nějak blíže specifikovat a popsat?

Respondentka: Tak, jedná se většinou o ztrátu bydlení, partnera, kdy matky zůstanou s dětmi sami, nemůžou, nedokáží potom skloubit třeba čas péči o děti se svým zaměstnáním, chybí tam další osoba, která by matce pomáhala a také to jsou právě finanční ztráty, třeba té rodiny, které se potom snažíme nahradit, nebo pomoci nahradit. Tak že to jsou asi takové tři oblasti.

Výzkumník: A specifikovala byste třeba, které patologické jevy se v takových rodinách vyskytují?

Respondentka: No... může to být dlouhá absence práce, i alkohol, ale taky určitá nízká úroveň výchovy, kdy ty kompetence rodičovské jsou na nízké úrovni a ty rodiče potřebují určitou podporu.

Výzkumník: Chtěla bych také vědět, čeho si při posuzování rodin nejvíce všímáte a co považujete za nejzásadnější?

Respondentka: No tady jde o to, že my rodině můžeme říct z našeho pohledu, co by potřebovali ale je na té rodině, kterou tu službu... nebo co oni vidí jako prvořadé, na čem mají prostě pracovat. Tak že tohle je vlastně spíše na té rodině.

Výzkumník: Dále bych chtěla vědět, jak můžete ze své pozice charakterizovat zanedbání péče o dítě?

Respondentka: Tak ze své pozice. My se o těch rodinách vlastně dovíme většinou nějakým hlášením, buď ze školky, nebo ze školy, od policie, nebo tím, že tam v té rodině probíhá nějaké soudní řízení a tu rodinu takhle poznáme, ale jako většinou se jedná o zprávu jiných orgánů a potom samozřejmě vlastním prošetřením zjistíme, jak na tom rodina vlastně je.

Výzkumník: Funguje to někdy i tak, na bázi dobrovolnosti že by se snažil vás někdo kontaktovat a skrze vás hledat nějakou pomoc?

Respondentka: Také, také. Nedávno jsem měla zrovna rodiče, kteří si nevěděli rady s výchovou čtyřleté dívky, tak že sami nás navštívili.

Výzkumník: Jak můžete celkově charakterizovat zanedbání péče o dítě?

Respondentka: Zanedbání, no vlastně když rodiče neposkytují dětem v té nějaké normální výši všechny potřeby, jo, to znamená nejen stravu, pití, bydlení ale i kulturu, obědy, nějaký volný čas. Tohle to všechno spadá pod to zanedbání, ale tady u těch slabých sociálních rodin tam jde i o to prostředí, které rodiče dokáží dětem vytvořit.

Výzkumník: A se kterými typy zanedbání se nejčastěji setkáváte

Respondentka: Asi to bydlení, ten zájem, nebo spíš nezájem. Spolupráce s dalšími organizacemi na... ve prospěch toho dítěte, to hmotné. Prostě..., ale zase já si myslím, že to hmotné zanedbání, myslím tím potřeb, jako šatstva, stravy to je to základní, ale dát tomu dítěti vřelost, prostě pocít toho bezpečí to je pro to dítě v každém věku jakoby nejdůležitější a co se týká těch malých dětí, to je to nejdůležitější co rodiče těm dětem mohou dát.

Výzkumník: Už jste zmínila spolupráci, chtěla bych se zeptat, jak můžete charakterizovat pojem sanace rodiny a s jakými odborníky nejčastěji spolupracujete?

Respondentka: No měli jsme tady rodinu, nebo děti, které byli... byla tam nařízena ústavní výchova a na té sanaci jsme spolupracovali s občanským sdružením Triáda, tady z Brna a to bylo asi jediné... no teď další přibyli, že jo různé organizace Host a Klíč pro rodinu tak že s nimi taky spolupracujeme, ale na té sanaci jsme spolupracovali s Triádou. No nejdřív, ale nedopadlo to dobře.

Výzkumník: Tak že, chtěla bych se ještě zeptat z některou sociálně aktivizační službou, předpokládám, že ta Triáda možná...?

Respondentka: Ti právě poskytují i kontakt mezi rodiči a dětmi... Byl to Fond ohrožených dětí, tam se právě ty styky konaly..., teď si nemohu vzpomenout, no to je jedno. Potom byla SPONDEA vlastně, ty provádějí psychologickou pomoc rodině, Host do domu, ty zase přímo, jen ty rodičovské kompetence se snaží nějakým způsobem v těch rodičích zvyšovat. Jak ta otázka byla?

Výzkumník: No, jestli s nějakou SAS spolupracujete? Už mně trochu odpovídáte na otázku, kterou jsem měla namyšlenou, vlastně jak ta spolupráce vypadá a jak konkrétně spolu spolupracujete, co konkrétně očekáváte, jakou máte představu?

Respondentka: No tyhle organizace.... Nastíníme rodičům, jaká je možnost, oni si vyberou tu službu. Na první setkání se dostáváme i s tou rodinou do toho občanského sdružení, nebo do té organizace a sama rodina se s tou organizací potom vlastně vytváří plán, na čem vlastně oni chtějí pracovat. Samozřejmě že někdy pohledy nás sociálních pracovníků a těch rodičů, nebo rodiny jsou trochu rozdílné, ale snažíme se to nějak korigovat. Hlavně...hlavně je, důležití jsou ti rodiče, na čem oni chtějí pracovat, tak že spíše je podporovat v tomto. No a potom si dáváme vědět s tou organizací, jak to funguje, nejdeme do hloubky těch zpráv, tohle to je už je jejich věcí. No a pak se zase sejdeme za nějakou dobu a řekneme si, co funguje, co rodiče zlepšili a co ne a na čem by se mohlo ještě dále pracovat.

Výzkumník: Jaký druh pomoci považujete za nejpřínosnější?

Respondentka: Asi ten asistent do rodiny. Kdy opravdu třeba jsou matky, které si nevědí vůbec rady s domácností i s tou výchovou a potom ty asistované...to asistované předávání a ty styky tady v těch zařízeních. To je docela důležité, když děti nejsou třeba zvyklí na toho druhého rodiče a pod dohledem toho psychologa se jim podaří ty vztahy navázat. To je asi nejdůležitější.

Výzkumník: A kterou službu asi nejvíce využíváte?

Respondentka: Ty asistované kontakty, ty ještě v krizovém centru, potom používáme, pomoc psychologa a potom hodně také využíváme manželské poradny a jejich službu.

Výzkumník: A která s těch služeb, které poskytují tyto organizace, může nejvíce přispívat k prevenci zanedbání péče o dítě.

Respondentka: Tak ta asistence, třeba ten „Host“ nebo „Klíč“....

Výzkumník: Tak, že přímo terénní služby?

Respondentka: Terénní pracovníci, kteří se zaměřují, kteří tu rodinu navštěvují jednou týdně, a další taky. Tak že se snažíme taky si předat potom ty informace. Já myslí, že ty terénní prostě, tam to chce takové praktické rady pro ty rodiny, ne žádný teorie, protože z toho si nic, když nechápou co to je, tak se jim to musí ukázat.

Výzkumník: Chci se zeptat, mohou nastat nějaké problémy při poskytování této služby, a jestli ano, zkuste je popsat.

Respondentka: Hm, no může se stát, že třeba ta asistentka se do rodiny dostaví dvakrát a matka to potom odmítne. Tak to je, to se může stát.

Výzkumník: A stává se to často?

Respondentka: No často ne, občas se to stane, potom se může stát, že dojde k výměně té asistentky a potom si třeba s tou rodinou neseďnou, no a můžou ji třeba i odmítnout úplně. Tady jde o to, že třeba návštěvu do nějakého odborného zařízení co se týká poradny, psychologa to můžeme nařídít rodičům ve správním řízení, ale třeba tu asistenci už ne.

Výzkumník: Co byste v rámci poskytování těchto služeb vy, jako subjektivně změnila?

Respondentka: No, změnit, asi bych nezměnila nic

Výzkumník: Nebo nastavila

Respondentka: Spíše rozšířila. Máme plno psychiatrických pacientů, nebo ne pacientů, ale rodičů a ty právě potřebují pomoc. A tady funguje, no já znám tady v Brně jen „Práh“ a těch asistentů tam není moc. No a oni potřebují setrvalý dohled, protože mají malé děti a třeba se nechťejí léčit, nepravdělně si berou léky. Tak že tohle to bych asi rozšířila.

Výzkumník: *Tak že kapacitně, rozšířit? Potřebovali by větší kapacitu?*

Respondentka: *Právě že máme mnoho i psychiatrických dětí a je málo dětských psychiatrů a psychologů, těch je prostě nedostatek a ta lhůta objednání je třeba tři měsíce, tak že tohle to nás docela taky mrzí.*

Výzkumník: *A nastavila byste nějak jinak parametry vzájemné spolupráce?*

Respondentka: *To si myslím, že je docela dobře, tady jde o to, že ta rodina by se měla sama rozhodnout, jakou tu službu si vybere, nemá cenu něco nařizovat, protože to potom nefunguje.*

Výzkumník: *Tak úplně na závěr, můžete mně trošičku shrnout přínosy, nebo možná rizika sociálně aktivizačních služeb?*

Respondentka: *Tak že tady ty služby by měli být nápomocny nejen rodinám, ale i OSPODU, protože, já třeba mám sto případů a mám třeba deset soudních dohledů a slabších rodin ještě více, tak že není prostě možné, abych každý týden do těch rodin chodila. Tak že kladem určitě je, že nám jsou nápomocni tady v tomto, abychom měli přehled i o té rodině a viděli, co se zlepšilo a na čem by se mělo ještě pracovat. No a úskalí, v tom žádné nevidím. Jenom když ta rodina spolupracovat nechce. Jinak ti asistenti jsou vyškolení jakoby dobře, protože spolupracujeme s fakultou sociálních věd a jakoby jsou šikovní, ale ty rodiče prostě nepředěláte. Pani soudkyně nám řekla, že musíme brát rodiče takoví, jací jsou a že to bude daleko horší. Tak že spíš se snažit nějakým způsobem na tu rodinu tlačit, samozřejmě po dobrém, protože vždycky je lepší, když ta rodina spolupracuje, než když jim musíme nařizovat přes soud nějaké dohledy a tak dále. To je vždycky ta poslední verze. Snažit se vymýšlet, když ta rodina je schopna pracovat, a čem ještě, a dávat jim možnosti. Jako já tady dělám přes dvacet let a ještě všechny možnosti jsem vůbec nevyužila a tak dále. Pořád hledat nový a nový možnosti a nechat taky na těch rodičích aby sami taky mysleli a vybírali si sami ty možnosti.*

Výzkumník: *Tak vám mnohokrát děkuji.*

Respondentka: *Nemáte zač, vůbec*

PŘÍLOHA P IV: ROZHOVOR S RESPONDENTKOU C

Výzkumník: Úvodem chci vysvětlit, že důvodem tohoto rozhovoru je zpracování výzkumu mé bakalářské práce. Rozhovor bude zcela anonymní, nebudu uvádět vaše jméno, ani místo úřadu, ve kterém pracujete. Souhlasíte?

Respondentka: Ano, souhlasím

Výzkumník: Tak že nejprve bych se chtěla zeptat tak všeobecně, jak byste popsala rodiny, se kterými se ve své práci setkáváte?

Respondentka: Tak máme tady různé složení rodin, kde dochází k rozpadu těch rodin, rozvod, rozpad partnerských vztahů. A potom jsou tady rodiny kde teda potřebujeme daleko složitější zásah co se týká péče o nezletilé děti a v podstatě tam už intervenujeme i za pomoci sociálně aktivizačních služeb, které dochází do rodiny.

Výzkumník: A které životní situace dělají vašim klientů největší problémy, můžete je blíže popsat?

Respondentka: No, největší problém, zpravidla se to týká rodin s nižším socioekonomickým statusem, kdy s ohledem případně na nedostatek financí tam může váznout i péče o nezletilé děti a samozřejmě to může souviset i s jakoby mentalitou těch rodičů, kdy s ohledem na svou osobnost nejsou schopni zvládnout samostatně rodinou péči o nezletilé děti. Zpravidla se to týká dětí, těch menších dětí.

Výzkumník: Můžete mi trošku podrobněji popsat, konkrétní životní situace, které dělají vašim klientům největší problém? Myslím tím třeba finance, bydlení, výchova.

Respondentka: Tak, můžou to být finance, bydlení, závislost na různých návykových látkách, drogy, alkohol. Může to být jako nedostatečná příprava v rámci té primární rodiny, kdy ti rodiče, byť se jim narodí děti, nejsou schopni plně tu péči zvládnout.

Výzkumník: A čeho si nejvíce všímáte při posuzování těchto rodin? Co je pro vás při posuzování rodin to nejzásadnější?

Respondentka: To můžu uvést na jednom z konkrétních případů, kdy jde o rodinu, ze které byly děti odebrány a kdy případně matka prostě není péči o děti schopna zvládnout. Souvisí to jak s osobností dítěte, kdy to dítě je evidentně takové hyperaktivní, ale naopak nezvládá takové základní věci týkající se sebeobsluhy, komunikace, a kdy případně ta matka není schopna zajistit tu základní péči v podobě stravy, odpovídající věku, hygienických podmínek a podobně.

Výzkumník: S tím teda souvisí otázka, jak můžete vlastně všeobecně charakterizovat zanedbání péče o dítě?

Respondentka: Zanedbání péče může být z hlediska takového toho fyzického vývoje, mentálního vývoje, takové té základní péče, která se týká, tak jak jsem říkala přípravy stravy, dostatečného oblékání, případně toho prostředí přirozeného, domácnosti, toho dítěte. Samozřejmě důležitý je také, jak bych to řekla, ten psychomotorický vývoj rovnoměrný a komplexní vývoj, kdy ten rodič případně není schopný to dítě dostatečně rozvíjet, z hlediska motoriky, komunikace a podobně.

Výzkumník: Tak že vlastně první signály, kdy už vidíte, že není něco v pořádku? Jak byste je popsala?

Respondentka: Já si myslím, že prvotní je chování toho dítěte při tom kontaktu s tou rodinou kdy si všímáme, že případně to dítě výchovně nerespektuje toho rodiče, že tam může být třeba vada řeči, a tak podobně.

Výzkumník: Ted' trošičku dál, jak byste charakterizovala pojem sanace rodiny a s jakými odborníky nejčastěji spolupracujete?

Respondentka: Tak sanace rodiny... Co se týká sanace rodiny tak si myslím, že to je takový široký pojem, že to může být od zlepšení partnerských vztahů, přes právě tu péči o ty děti, zlepšení kvality bydlení a podobně. Co se týká spolupráce s odborníky, to je samozřejmě všechno individuální. Ono těch služeb tady u nás zas tak moc není, není, abychom mohli pokrýt to, co potřebujeme, tak že samozřejmě pokud vnímáme, že ty partnerské vztahy jsou špatné, tak odkazujeme na partnerské poradny, pokud rodič samozřejmě má problémy se závislostí, tak opět je to nějaká psychologická poradna, terapie skupinová, skupinová, záleží na klientovi. A co se týká právě zvládnutí té péče o děti, tak buď doporučujeme u úplně malinkých miminek pobyt v centru pro matky s dětmi, pokud jde už o samozřejmě starší dítě a může setrvat v té rodině, doporučujeme právě ty terénní služby, kdy pracovník dochází do rodiny, případně rodina dochází do centra služby.

Výzkumník: Tak že částečně jste mi už odpovídala na další otázku, jestli spolupracujete se sociálně aktivizačními službami? Jestli mně to můžete potvrdit.

Respondentka: *Ano spolupracujeme.*

Výzkumník: *Chtěla jsem se zeptat, co očekáváte od spolupráce s touto službou a jak konkrétně vypadá vaše spolupráce?*

Respondentka: *No co očekáváme. Samozřejmě ta spolupráce musí být oboustranná. To znamená, já zadám zakázku a na základě tady toho, po poradě s rodinou, protože samozřejmě ta spolupráce musí být dobrovolná, ta rodina musí akceptovat ty služby a přijmout je. Tak*

jako průběžně hodnotíme tu situaci, a tak bych to řekla, domlouváme, jak budeme pokračovat v té spolupráci. Nebo spíše ty pracovnice sociálně aktivizační služby s tou rodinou. Je to právě z té všeobecné péče o ty děti, až případně doprovod do různých institucí, k vyřizování osobních záležitostí, je to fakt hrozně individuální.

Výzkumník: *A jaký druh pomoci v rámci těch sociálně aktivizačních služeb považujete vy za nejprínosnější, a které jsou vašimi klienty úplně nejvíc využívány?*

Respondentka: *Tak nejvíc využívány jsou... To všechno nejvíc souvisí s individuálními plány, jak s našimi, tak s těmi co si dá ta sociálně aktivizační služba, jak si to nastaví s tím klientem, myslím, že velmi důležité je pro takové ty opravdu maminky, které nezvládají vyřizování záležitostí na úřadech, ten doprovod, pomoc, tady s tímto, s těmi formuláři. Určitě je tam důležitá ta služba při hledání bydlení, stabilního, protože od toho se odvíjí i ta péče. A samozřejmě je to taková ta běžná péče v domácnosti. Běžně, péče o domácnost, vaření a právě péče o ty děti. Jak s nimi pracovat, jak případně se podílet na výchově. A myslím si, že je i dobré, když ten pracovník té aktivizační služby doporučí třeba návštěvu odborného lékaře, nebo odborného zařízení, aby pak ten vývoj se podařilo zajistit dle potřeb.*

Výzkumník: *A mohou některá z těch služeb být přínosná při prevenci zanedbání péče o dítě? Kterou byste uvedla?*

Respondentka: *No tak určitě.*

Výzkumník: *Kterou byste vybrala?*

Respondentka: *V případě, že ten pracovník shledá, že ta péče těch rodičů není na takové úrovni, jako by měla být, pak samozřejmě toto společně konzultujeme a hledáme ty cesty, jak to zlepšit.*

Výzkumník: *Ještě jsem se chtěla zeptat, mohou nastat nějaké problémy při poskytování této služby, a jestli ano, abyste mi je popsala.*

Respondentka: *Já si myslím, že problémy snad mohou nastat jedině v případě, že třeba by tam si nemuseli ti pracovníci s těmi členy rodiny sednout, prostě nevycházet si navzájem vstříc a samozřejmě pokud ta rodina není ochotna s tou službou spolupracovat. Já jsem názoru, že pokud někoho k něčemu nutím, tak to fungovat prostě nebude.*

Výzkumník: *Co byste v rámci této služby změnila. Čistě z vašeho pohledu.*

Respondentka: *No, teď mě nenapadá vůbec nic.*

Výzkumník: *Co byste případně do služeb přidala?.*

Respondentka: *No já bych přidala počet pracovníků (smích), tak aby ty intervence mohly být daleko častější v těch rodinách. Jo ještě mě napadlo, že velmi důležitou službou je doučování v těch rodinách, nebo vyplnění volného času. Ještě mě napadlo, že v podstatě ta sociálně aktivizační služba s těmi rodinami, kde spolupracují dlouhodobě, pořádají v rámci letních prázdnin různé výlety, což si také myslím, že někteří rodiče nejsou schopni vůbec zajistit, takovou aktivitu samostatně. To je taky důležitá služba.*

Výzkumník: *A nastavila byste jiným způsobem spolupráci vašeho úřadu a sociálně aktivizační služby? Je tam nějaký problém?*

Respondentka: *Já myslím, že teď už to celkem funguje tak, jak bychom si to představovali. Samozřejmě už bylo několik tady jednání vyvolaných s touto službou, abychom se domluvili na tom, jak si fungování té služby představujeme a tím pádem si myslím, že ta spolupráce, alespoň z mého pohledu funguje docela dobře.*

Výzkumník: *Tak že úplně na závěr, bych vás chtěla poprosit, jestli byste krátce neshrnula přínosy a případná rizika této služby, nebo negativa.*

Respondentka: *Negativa mě nenapadají žádná. Opravdu těch klientů bychom mohli na tu služby napojit daleko víc, kdyby to kapacitně bylo možné.*

Výzkumník: *To je asi důležité zmínit.*

Respondentka: *Určitě, ale to není o lidech, ale o financích samozřejmě, to víme všichni. A ten přínos, já si myslím, že z hlediska toho, že my do těch rodin opravdu můžeme docházet jen v rámci našich možností. Tak že s tou rodinou takto pracovat nemůžeme a tak pro nás to přínos určitě je a máme i tu zpětnou vazbu o tom, jak ta rodina funguje. Co tam je dobře, co tam je špatně. Tak že i pro nás, pro naši práci s tou rodinou je to velmi důležité.*

Výzkumník: *Pokud k tomu chcete ještě něco, co byste chtěla mimo tyto otázky doplnit...*

Respondentka: *Myslím, že ne, že jsem řekla všechno, co jsem měla na srdci (smích).*

Výzkumník: *Potom tedy děkuji*

PŘÍLOHA P V: ROZHOVOR S RESPONDENTKOU D

Výzkumník: Úvodem chci vysvětlit, že důvodem tohoto rozhovoru je zpracování výzkumu mé bakalářské práce, rozhovor bude zcela anonymní, nebudu uvádět vaše jméno ani místo úřadu, ve kterém pracujete. Souhlasíte?

Respondentka: Ano souhlasím

Výzkumník: Tak že pro začátek, jak byste popsala rodiny, se kterými se ve své práci setkáváte.

Respondentka: Tak že velmi často jsou to rodiny problémové, které v podstatě mají problém nejen s tím, v jakých podmínkách žijí, co jsou vlastně sociální problémy, ale často to bývají problémy finanční, problémy teda té nestability v té rodině, tak že celkem takový ten rodinný systém. Tak že celkově v podstatě systém té rodiny.

Výzkumník: Které životní situace těm vašim klientům dělají největší úplně největší problémy. Trošku to zkonkretizujte.

Respondentka: Ono samozřejmě záleží na tom, kdo jakou vykonává agendu. Já jako kurátor pro mládež mám trošku jinou agendu, než má klasický pracovník OSPOD. Tak že u nás ty problémy jsou spíš, jak bych řekla takového celkového charakteru, kdy teda se opravdu propojuje jednak ten problém finanční situace, sociální problém a potom samozřejmě problémy v rodině. Problémy výchovného charakteru, problémy vztahů v rodině.

Výzkumník: Čeho si při posuzování rodin nejvíce všímáte, kterou skutečnost považujete úplně za nejzásadnější?

Respondentka: Tak nejzásadnější je asi bezpečí a ochrana a samozřejmě taky zájem toho nezletilého dítěte. Tak že aby v podstatě byly zabezpečeny ty zájmy toho nezletilého, ale samozřejmě na to navazují další kategorie, to znamená, že prostě musíme to posuzovat tak nějak holisticky. Aby to dítě bylo zaopatřeno ve všech, prostě ohledech a ve všech směrech. Stejně tak nějaká ta spolupráce s těmi rodiči.

Výzkumník: A jak byste mně charakterizovala jako laikovi zanedbání péče o dítě?

Respondentka: No zanedbání péče o dítě může být samozřejmě zase buď toho psychologického rázu, nebo jak bych řekla psychického rázu, nebo taky toho fyzického rázu. Někdy se to nějakým způsobem samozřejmě prolíná, to znamená prostě, že záleží zase na tom konkrétním klientovi. Zanedbání jak bych to řekla, může mít více podob. U nás teda jako u agendy kurátora pro děti a mládež může mít zanedbání péče i podobu tu, že teda v podstatě se to už propojuje s ohrožením mravní výchovy, kde tam je již neomluvená absence do toho je jak bych to tak řekla celková nepéče o to dítě. Prostě nedocházení k lékaři, nedodržování termínů, nedocházení do školky, do školy, jo... jak říkám je to takový ten problém souboru, nějakého.

Výzkumník: Co obvykle signalizuje možné zanedbání péče o dítě a s jakými formami se nejčastěji setkáváte?

Respondentka: Tak takový ten co je na první pohled samozřejmě zřetelný je ten, kdy většinou to dítě je prostě třeba špinavé, evidentně nějak jakoby může mít nějaké pohmožděniny, nebo je tak, jak bych řekla celkově neupravené. Rodiče samozřejmě mohou působit stejným dojmem... Tak to je takový ten první viditelný signál. Často však bývají ty případy, takového toho zanedbání, které už je potřeba i nějakou návštěvou v rodině potom zjistit, kdy třeba i pohovorem s tou další rodinou nebo s těmi účastníky v té rodině můžeme zjistit, že tam může docházet spíš k takovému tomu nepodněnému prostředí a zanedbávání toho psychického rázu, kdy to dítě prostě ten rodič nechá vyrůstat samo o sobě. Nevěnuje se mu, nedochází s ním třeba na ty pravidelné kontroly, nevede ho třeba někam do mateřské školky, nenechává ho docházet do školy a to zanedbávání se nějak stupňuje a potom dochází k něčemu, kdy ty děti, pokud v tom určitém věku nejsou socializovány, tak potom už to prostě nedoženou.

Výzkumník: Jak můžete pro mě charakterizovat pojem sanace rodiny a s jakými odborníky při sanaci nejčastěji spolupracujete?

Respondentka: Tak sanace rodiny je v podstatě takové znovuoobnovení té rodiny, kdy v podstatě bychom chtěli navázat na nějaké ty původní funkce rodiny tak aby právě ta rodina plnila tu svoji nejenom tu základní funkci, ale aby si celkově plnila ty funkce, které rodina má mít. Spolupracujeme s mnoha odborníky. V případě, že je to takové to všeobecné zanedbávání té rodiny, tak samozřejmě v prvé řadě škola, pediatr, potom případně i další odborníci. Psychiatr, velmi často psycholog a u kurátora pro děti a mládež i středisko výchovné péče, které máme samozřejmě i tady, samozřejmě i další služby, sociálně aktivizační služby...
SASKA.

Výzkumník: Na to jsem se právě chtěla zeptat, jestli spolupracujete se sociálně aktivizační službou, co očekáváte od spolupráce s touto službou a jak konkrétně vypadá vaše spolupráce.

Respondentka: Tak že zase to záleží, jaký momentálně má klient problém. To znamená, že je **záležitost tak nějak šitá na míru**. To znamená, že v případě, že ten problém má klient například s tím, že já nevím má třeba více dětí, kdy matka je na ně sama, tak že já teda **můžu třeba doporučit nějaké doučování**, to už jsou takové konkrétní služby a v minulosti jsme nějakým způsobem **využívali i nějakého doprovázení, třeba na úřad práce**, vyřídít prostě. Pak jsme měli spolupráci, **kdy paní docházela do rodiny, snažila se dopomoci**. Prostě matka nebyla schopna jakoby. Nevěděla, jak správně uvařit, jak nachystat dítěti příkrm a tak. Zás to vyložené **záleží na tom, jaký má klient přímo problém**. Když ta má **malé dítě, tak jsou tam jiné služby, než když je to problém nezletilého mladistvého chlapce**, kterému je patnáct let a je tam....

Na tomto místě došlo k přerušení rozhovoru, aby pracovnice mohla zvednout a vyřídít telefon.

Výzkumník: Tak že vrátíme se k té sociálně aktivizační službě, a chtěla jsem se zeptat, jaký druh pomoci vy osobně považujete za nejpřínosnější a které služby jsou nejvíce využívány.

Respondentka: no nejpřínosnější, já bych asi viděla jako nejpřínosnější takovou **spolupráci, která by v podstatě i pomáhala nám v té naší práci**, to znamená, že by byla tak nějak synergická, **že by nejednala tak nějak proti nám**, ale že by tak **nějak podpůrně i nějakým způsobem by mohla pomoci v tom, co my třeba jsme schopni rodině doporučit, případně v čem jim nabízíme pomoc, případně někdy něco i musíme nařídit, prostě v tomto by nám mohla sociálně aktivizační služba pomoci a pak ty služby, které my nejsme schopni zajišťovat, protože my tyto služby spíše doporučujeme...**

Rozhovor byl přerušen, z důvodu telefonického hovoru.

Výzkumník: Tak že, ještě jsem chtěla vědět, které služby SAS jsou nejvíce využívány všemi klienty?

Respondentka: Tak že, nejvíc využívány jsou ty služby, které jsem již podstatě vyjmenovala v té předchozí otázce. Bylo to **nějaké doprovázení, ať to je úřad práce, různé instituce, pak to byla taková ta dopomoc v té rodině, zřejmě i nějaké to poradenství v té rodině, kdy třeba té mamince je nutno ukázat co a jak, jak pracovat**. Pak nějaké to **doučování**, to bych....

Výzkumník: A může nějaká pomoc přispívat k prevenci zanedbání péče o dítě?

Respondentka: Myslím, že určitě v každém případě. Nevím, jestli přímo v prevenci, protože v podstatě...ono nějakým způsobem se musí přijít na to zanedbání a ona ta prevence je spíš zaměřena na jinou cílovou skupinu, na tu skupinu, která v podstatě nemá ty zkušenosti. Tak že spíš bych řekla, že je tam určitě možné nějakým způsobem zamezit potom nějakému dalšímu rozvoji, případně **nějak tu rodinu stabilizovat**. Co se týče prevence, preventivní a osvětová činnost mně přijde, že je trošičku někde jinde. Prevence musí být zaměřená jiným směrem. Sociálně aktivizační služba pracuje přímo s tou rodinou tak, že **když už tam nějaký problém je, tak aby se nerozvíjel, případně aby se jakoby utlumil**.

Výzkumník: Chtěla jsem se zeptat, mohou nastat nějaké problémy při poskytování této služby, a jestli ano, zkuste je popsat.

Respondentka: No problémy určitě mohou (smích), já myslím, že hodně to záleží i na tom, kdo tu sociálně aktivizační službu vykonává. Tak to řeknu lidově, ono je to všechno o lidech. V případě že se nějakým způsobem ten **klíčový pracovník, s kterým se dá nějakým způsobem domluvit, má nějaký ten plán nastavený s klientem a jsme vzájemně o tom informováni, tak určitě ta spolupráce funguje dobře**. Může se samozřejmě stát, že i ten pracovník sociálně aktivizační služby má jiné představy, než ten pracovník, který je jakoby **úředník sociálně-právní ochrany, kterého vážou zákony a další jiné věci, tak že samozřejmě může dojít i k nějakým střetům, ale předpokládám, že vždycky by to mělo mít nějaký přínos pro toho klienta**. Tak že v prvé řadě je důležité to, aby tímto problémem nebyl zasažen ten klient.

Výzkumník: A co byste vy sama za sebe v rámci poskytování této služby změnila? Takový váš subjektivní pohled?

Respondentka: No, já třeba, abych tak úplně nespecifikovala tu oblast, u nás teď v poslední době se rozvinulo hodně různých služeb, s tím že samozřejmě ne všechny jsou stejně kvalitní. Tak že já bych určitě v prvé řadě byla ráda za služby, které jsou kvalitní. **Aby byly poskytovány odborníky a aby nějakým způsobem byly poskytovány v tom smyslu, jaká je zakázka**. To znamená, že i v případě že třeba právě ten orgán, který nějakým způsobem musí řešit ty svoje věci, jak bych tak řekla v jiném moodu, trošičku, tak aby měla, aby ta **sociálně aktivizační služba byla ku prospěchu těch klientů a aby opravdu nebyla nějakým způsobem, jak bych řekla...v protichůdném postavení proti tomu co nějakým způsobem ten orgán musí nějak včetně soudu, se své úřední moci**.

Výzkumník: A nastavila byste nějak jinak systém vzájemné spolupráce. Vás a SAS?

Respondentka: Určitě v současné ano (smích), protože si myslím, že konkrétně tady u nás ta spolupráce je jak bych tak řekla nevyjasněná. My jsme v minulosti měli i nějaký kulatý stůl, kde jsme si vyjasňovali nějaké kompetence, ono to někdy funguje, ale asi to chce u těch jednotlivých případů a klientů to tak trošičku rozebrat, protože někdy se nám opravdu stává, že sociálně aktivizační pracovník prostě chce využívat jiné kompetence, než jaké jsou mu, jak bych to tak řekla příslušné. Stejně tak i ten orgán má jisté kompetence které musí dodržovat, tak že aby prostě nedocházelo k těm rozporům a střetům. Ono zas, on je samozřejmě ten pracovník v jiném postavení vůči tomu klientovi, než je pracovník sociálně-právní ochrany. Tak že, chce to spíš opravdu jasně si nastavit nějaká ta pravidla, nebo vymezit si ty kompetence, jako kdo, co, aby se bud' vzájemně podporovaly, nebo prostě alespoň nějakým způsobem nekryly, případně aby ten klient neměl z toho pocit, že je přetěžován, nebo prostě dochází k nějakému zmatku, ať ze strany naší, nebo ze strany sociálně aktivizační služby. Jinak zase v některých těch konkrétních případech můžeme sociálně aktivizační službu jenom doporučit a také to děláme.

Výzkumník: A jak se díváte na spolupráci v rámci SAS třeba s dobrovolníky, se studenty? Vidíte v tom přínos nebo spíš nějaký problém?

Respondentka: Vidím v tom přínos, protože určitě samozřejmě je potřeba vychovávat ty budoucí generace k tomu, aby nějakým způsobem byly ochotny pomáhat, a v případě, že taková dobrovolníci jsou, tak je to bych řekla velmi přínosné. A já osobně v tom žádný problém nevidím, spíš naopak. Samozřejmě zase záleží na tom klientovi, jestli on s tím nemá problém, jestli mu to nevadí, ale většinou si myslím, že tuto spolupráci vítá.

Výzkumník: A teď úplně na závěr. Můžete mi shrnout přínosy a rizika sociálně aktivizační služby?

Respondentka: Přínosy určitě pro ty rodiny co jsou opravdu sociálně velmi slabé, kde teda v podstatě jednak vážně nejenom to materiálně, ale taky je potřeba nějaká opravdu ta doprovodná služba, kdy teda například ti rodiče jsou takové flexní osobnosti a nejsou si schopni vyřídit některé záležitosti na úřadech právě, neví kam si zajít pro žádost na invalidní důchod, na úřad práce, co nějakým způsobem kde vyřídit, někdy mají samozřejmě i problém, že mají o půl třetí zajít do školky. Prostě takový ten denní režim nastavit, tak to určitě ten pracovník, když tam třeba přijde a té mamince zopakuje, co, kdy a jak. Tak to jim určitě může pomoci. Potom taky v případě že ta maminka se má starat o to malé dítě, tak ukázat co a jak, jak vyprat, jak uvařit. Tak tady v tomto dopomoci. A pak určitě taky samozřejmě v rámci takového nějakého poradenství, přímo co ta sociálně aktivizační služba může klientovi nabídnout. Také určitě můžu doporučit i tu možnost toho doučování v případě že nejsou schopni. Samozřejmě ne aby to suplovalo někoho jiného, ale aby byli schopni v té škole fungovat v rámci možností. Upozornit tu maminku třeba v čem jsou ty mezery a co je potřeba. A pak ta spolupráce s OSPOD samozřejmě.

Výzkumník: A nějaká rizika vás napadají?

Respondentka: Rizika, rizika mě napadají v tom smyslu že, v případě že tady u nás se těch služeb rozvíjí hodně, a tak ty služby, na základě toho konkurenčního boje, mohly nekvalitně vykonávat, tu svoji práci. Prostě v podstatě pro nás v první řadě musíme dbát na to, aby byl v první řadě naplněn ten zájem toho nezletilého dítěte, a samozřejmě tyto služby jsou jinak financovány a tam je ta obava z toho konkurenčního boje. Jinak si myslím, že samozřejmě kvalitní kompetentní pracovníci rádi a dobře vykonávají svoji práci. Já na určité spektrum činností to můžu doporučit. Na každé spektrum těch klientů je třeba i jiná služba. Tak že sociálně aktivizační službu bych nedoporučila u každého, u těch, kteří nechtějí spolupracovat, kteří nemají sami zájem a v průběhu vypoví tu spolupráci, Nebo to tam není, třeba efektivní. Je to otázka práce i z jejich strany, nebo že i my vidíme, že je potřeba nějaké razantnější opatření nebo nějaký jiný typ další služby. Tak asi.

Výzkumník: Tak vám moc děkuji.

Respondentka: Není vůbec zač.

PŘÍLOHA P VI: ROZHOVOR S RESPONDENTKOU E

Výzkumník: Úvodem se chci vysvětlit, že důvodem tohoto rozhovoru je zpracování výzkumu mé bakalářské práce. Rozhovor bude zcela anonymní, nebudu uvádět vaše jméno, ani místo úřadu, ve kterém pracujete. Souhlasíte?

Respondentka: Ano, souhlasím

Výzkumník: Jak byste mi popsala rodiny, se kterými se ve své práci setkáváte?

Respondentka: Všeobecně, tak většinou jsou to takové dvě skupiny těch rodin. Jsou to rodiny, které jsou sociálně slabší, nebo jsou to potom ty rodiny, které třeba prochází nějakým rozvodovým řízením a je třeba upravit poměry. Tak že to nejsou pouze sociálně slabé rodiny, ale je tam to spektrum opravdu široké. Ale mluvím jenom za OSPOD, nemluvím za kuratel, nebo za náhradní rodinnou péči.

Výzkumník: A které životní situace dělají vašim klientům největší problémy. Můžete je nějak blíže specifikovat, blíže popsat?

Respondentka: U každé rodiny je to jinak. Někdo má problém s tím, že pokud jsou třeba matky nezletilý a jsou v situaci, že se jim narodí dítě a teď je potřeba zaktivizovat to tak se tam nastaví nějaká ta sociálně aktivizační služba a pomáháme jim tímto způsobem. Pak jsou rodiny, třeba, které nemají dostatečně rodičovské kompetence vyvinuté, tak že se ta podpůrná služba snaží pomoci tady právě v tomto.... No nevím jsou takové různé situace.

Výzkumník: Nějaké sociálně patologické jevy třeba...

Respondentka: Tak třeba závislosti, nebo psychiatrické nemoci projevené a dokázané, ale neléčí se.

Výzkumník: A čeho si v případě, že posuzujete rodinu, nejvíce všímáte? Co považujete za nejzásadnější?

Respondentka: No zajímáme se, když někdo přijde, dotazujeme se, když jsme v rodině, jestli to finančně zvládají, když vidíme, že jsou finančně slabší, tak to je to s čím jim můžeme nejdříve pomoci, úřad práce, to je jako hned vyřízeno, tak že na to se ptáme a potom postupujeme dál a dál. To je taky nejvíce viditelné, jaký mají příjem, nebo nemají, jo ale jaké jsou kompetence rodičovské, to pomaličku vidíme.

Výzkumník: Jak byste mně jako laikovi charakterizovala zanedbání péče o dítě. Tak všeobecně.

Respondentka: Tak to je hrozně široký, může to být, že dítě chodí špinavý do školy, někdy jsou ty děti zanedbaný citově, tak že těžko říct, jednou definicí.

Výzkumník: Klidně jmenujte třeba nějaký všeobecný příklady, s jakýma formami se nejvíce setkáváte.

Respondentka: Jsou to takové ty děti ulice, že jo, nemají jakoby naplněný ten volný čas, ti rodiče se jim nevěnují doma, že by s nima dělali přípravu do školy. Naopak chodí po nějakých restauračních zařízeních, chodí do hospody, vrací se pozdě večer, ještě smutnější je to když jsou tam malé děti, tak že třeba ti desetiletí se starají ještě o roční, tak že přebírají tu roli rodičovskou, ještě navíc, můžou být i týraní navíc.... Tak že to jsem myslela

Výzkumník: Jak můžete charakterizovat sanaci rodiny a se kterými odborníky nejčastěji spolupracujete.

Respondentka: Taková ta podpůrná, my tu sanaci děláme jednou za půl roku je povinná, minimálně jednou za půl roku, když máme ústavní výchovy, tak tam je ze zákona povinná sanace rodiny a spolupracujeme buď s různými úřady, nebo s různými neziskovými organizacemi a samozřejmě s těma sociálně aktivizačníma službama pro rodiny.

Výzkumník: Tak to jste mi tak trošku odpověděla, tak že s tou sociálně aktivizační službou spolupracujete, jak jsem pochopila?

Respondentka: Ano

Výzkumník: Tak bych chtěla vědět, co očekáváte od spolupráce s touto službou a jak konkrétně vypadá vaše spolupráce?

Respondentka: Tak tady na Kyjovsku máme dvě a myslím si, že fungují fakt dobře a spolupráce je moc dobrá. No a máme očekávání, no většinou se sejdeme, my máme nějakou objednávku ať už my, nebo společně s rodinou, co si představujeme ať už je to třeba pomoc s domácí přípravou, nebo té rodině, vůbec s vedením domácnosti. Ta organizace tam podle možností, minimálně jednou až dvakrát týdně dojíždí a většinou jsme domluveni, že po nějakém počtu třeba šesti, těch jejich setkání, nebo po měsíci nám dají nějakou zprávu, aby my jsme vlastně věděli, jak ta rodina postupuje, jestli jsou tam nějaké výsledky....

Výzkumník: *A jaké ty postupy, nebo jaký druh pomoci se vám jeví jako nejpřínosnější, s čím máte nejlepší zkušenosti.*

Respondentka: *Doučování je dobrý, vedení domácnosti a i to samotný, že oni tam minimálně jednou za týden dojíždí, tak ta rodina zaktivizuje sama sebe tak že jsou tak nějak pod kontrolou, tak že i tady tohle je, ta jejich přítomnost je...*

Výzkumník: *Nějaká ta podpora pravidelná?*

Respondentka: *Ano, ano.*

Výzkumník: *Ještě kdybyste mně mohla říct, které ty postupy v rámci těch aktivizačních služeb můžou přispívat k prevenci zanedbání péče o dítě? Může v tom být některá přínosná?*

Respondentka: *Tak určitě, všechny ty aktivizační služby, už jen to, že tam dojíždějí, tak můžou něco objevit a chvíli tam s tou rodinou žijí, tak určitě, nebo možná navážou ten vztah a bližší než třeba my, který nás pořád berou jako úřad. Oni když tam dojíždějí dvakrát do týdne a pomůžou jim v tom životě, tak.....už tady toto.*

Výzkumník: *A ještě, nevím, jestli jsem se už ptala, kterých služeb vaši klienti nejvíc využívají, jestli to můžete tak říct.*

Respondentka: *Asi nejvíc co mají agenturu, takové to poradenství, tak že oni tam mají bezplatného právníka, tak že když někdo potřebuje ty právní věci, jako by takový, prostě my třeba předběžná opatření nemůžeme vypisovat, tak že my je odkazujeme na ty organizace, tak že myslím, že hodně těch bezplatných právníků využívají, různá poradenství, nebo když chtějí něco napsat, nebo tak. Tak že tady toto. Samozřejmě taky tu pomoc s tou domácností a podobně.*

Výzkumník: *Častěji to bývají ty ambulantní služby, nebo přímo ty terénní?*

Respondentka: *Asi ambulantní ale to nemůžu takto říct. My jim to tady poradíme, ale kolik jich tam už přijde, to já už nevím.*

Výzkumník: *Nemáte už tu zpětnou vazbu?*

Respondentka: *Nemáme.*

Výzkumník: *Chtěla jsem se zeptat, mohou nastat, nějaké problémy při poskytování této služby a v případě, že nastávají, můžete mi je trošku popsat?*

Respondentka: *No tak problémy, no s tím jsem se nesetkala. Myslím, že může nastat ten problém, že ta rodina si nesedne s tou konkrétní pracovnící, ale nesetkala jsem se s tím já osobně, zatím. Tak že nevím.*

Výzkumník: *Nestává se, že je tam častá fluktuace pracovníků, nebo popřípadě nějakých dobrovolníků, nemáte tuto zkušenost?*

Respondentka: *Ne nemám takovou zkušenost.*

Výzkumník: *A co byste v rámci poskytování této služby změnila? Nebo v čem byste tuto službu posílila?*

Respondentka: *No posílila nevím co....*

Výzkumník: *Co by se vám v rámci vaší tak nějak hodilo?*

Respondentka: *No kdyby jich tam bylo víc a mohli, ne podle časových možností jednou, dvakrát do týdne, ale kdyby jich tam bylo víc a my bychom potřebovali, tak tu práci s tou rodinou zintenzivnit. Tak že by byli ochotni minimálně dvakrát do týdne, plus nějaké to doučování, když jdou děcka ze školy, tak se zastavit u nich na organizaci....*

Výzkumník: *Tak že se vám jeví, že kapacitně by bylo třeba posílit?*

Respondentka: *No to určitě jo. To není nikdy na škodu.*

Výzkumník: *A nastavila byste jinak systém vzájemné spolupráce, vy a SAS? Funguje to, ta spolupráce?*

Respondentka: *No, funguje, ale občas si myslím, že oni se pletou do věcí, do který by jakoby neměli. Ty soudní věci nevnímají tak, jak je vnímáme my a tak tam by měla být určitá hranice. Protože oni zbytečně těm klientům dávají falešný naděje a tím pádem to zase může dělat rozepře, mezi samotnýma pracovníkama SAS a klientama a potom přijdou sem a dělá to rozepře i tady. Tak že tady toto.*

Výzkumník: *Tak že držet se svých kompetencí, nepřekračovat, vzájemně si nezasahovat do svých kompetencí, to by bylo prospěšný?*

Respondentka: *Ano, ano. My vnímáme ten daný problém z pohledu dítěte, jo, kdežto oni to berou z pohledu rodiny, tak že kolikrát se stane, že otec se stane ohrožený ve své roli otce ale to, že prostě poškozují tady tím ohrožením to dítě, oni nevnímají tak závažně. Oni chtějí pomoci i tomu otci, kdežto pro nás je směrodatný to že on tomu dítěti on ublížil, ubližuje a on až se dá do pořádku, ať je klidně vidá, ale až on se dá do pořádku. Tak že oni to vnímají komplexně, tu rodinu.*

Výzkumník: *Tak že narážíte na jednu stranu rodina, aby byla fungující a zájem dítěte. Že někdy se tyto dvě věci nestřetávají.*

Respondentka: *Ale to možná není jejich chyba, takhle je to nastavený. To je možná i zákonem, že my jsme nastavení z pohledu dítěte.*

Výzkumník: *Můžete na závěr shrnout na jedné straně přínosy té sociálně aktivizační služby a na druhé straně možná rizika, pokud jste nějaký shledala.*

Respondentka: *tak přínos je určitě v tom, že jsou podpůrná služba a pomáhají nám hodně i v tom terénu. Jo my nemáme opravdu možnosti časový, abychom dvakrát do týdne jezdili k jedné rodině. Tak že oni jdou hlavně do hloubky. Každá ta pracovnice má třeba tři, čtyři rodiny a oni jdou prostě do hloubky. Toto my třeba nemáme, takovou možnost. A být tam s nima denně, když se vrátí děti ze školy a zjistit, jestli to funguje, nebo nefunguje.*

Výzkumník: *Tak že taková intenzivnější práce, na kterou vy z vaší pozice čas nemáte?*

Respondentka: *Jo, jo. Myslím, že je dobrá tam ta spolupráce, to je důležitý.*

Výzkumník: *Tak že spíše to hodnotíte kladně?*

Respondentka: *Jo, to určitě.*

Výzkumník: *A rizika nevzpomenete nic, co by vás potrápilo, ve spolupráci s touto službou?*

Respondentka: *Ne to si nemyslím. To je všechno jako o lidech. Jak si to lidi nastaví, tak to prostě je, ale že by sociálně aktivizační služby měli nějaká rizika, to si nevybavuju.*

Výzkumník: *Pak vám velmi děkuji.*

Respondentka: *Já taky děkuji, bylo to pro mě taky obohacující, když si to tady takto všechno vybaví. Jsme rádi, že je tady máme.*

PŘÍLOHA P VII: ROZHOVOR S RESPONDENTKOU F

Výzkumník: Úvodem chci vysvětlit, že důvodem tohoto rozhovoru je zpracování výzkumu mé bakalářské práce. Rozhovor bude zcela anonymní, nebudu uvádět vaše jméno, ani místo úřadu, ve kterém pracujete. Souhlasíte?

Respondentka: Ano, souhlasím.

Výzkumník: Jak byste mi popsala rodiny, se kterými se ve své práci setkáváte?

Respondentka: No, já myslím, že je to dost individuální. Jednak jsou to rodiny, kde se řeší výkon rodičovské zodpovědnosti. Tam to může být jednodušší, pokud se rodiče dokážou nějakým způsobem domluvit. Ono totiž i v rodinách, kde na první pohled není problém, můžou ty problémy nastat, když se začnou rozvádět. Tak že to je asi jedna taková skupina. Další jsou rodiny, kde už jsou nějaký větší problémy. Rodiny sociálně slabý... Často to bývají matky samoživitelky, který mají problémy jak finanční, protože třeba ani nedostávají alimenty a taky problémy s bydlením, s výchovou... Víte ono je to často spojené. Když nemají peníze tak i s bydlením je problém. No a na to se nabalují další problémy. No dá se říct, že naši klienti jsou rodiny, jak se říká sociálně slabý, ale i běžný rodiny, který jen řeší nějaký ty problémy, který nastaly. Tak asi nějak.

Výzkumník: Které životní situace dělají vašim klientům úplně největší problém. Můžete mi je trochu víc popsat?

Respondentka: No, jak sem řekla. Dost často jsou to finance a bydlení. Ale dost často jde o to, že tady nejsou rodičovský kompetence. Rodiče vlastně ani neumí být rodiči v tom smyslu, jak by bylo potřeba. Nenaučili se to v rodině, kde vyrostli a tak ani neví, co mají dělat. Tam dost často existuje taková ta, jak bych to řekla... nepéče. Jde o to, že to nedělají vědomě, ale prostě nevědí jak na to. Jedná se o tu stránku citovou, ale taky ty praktický věci, jako postarat se o to, aby domácnost fungovala. Jo a taky ty praktický věci, jako chození po úřadech. To je problém. Když nedokážou vyřídit některý věci na úřadě, tak třeba nedosáhnou na dávky a je to vlastně kolotoč. No, je toho hodně.

Výzkumník: A nějaké patologie?

Respondentka: No tak alkohol, to bývá často, u dětí záškoláctví. To záškoláctví bývá v podstatě s vědomím rodičů, kteří děti sami omlouvají, úplně bez důvodů. Taky se stává, že je nějaký násilí v rodině, myslím mezi rodiči. To už bývá velký problém.

Výzkumník: Ještě se chci zeptat, čeho si při posuzování rodin nejvíc všímáte. Co považujete za nejzásadnější?

Respondentka: No, musíme k tomu přistupovat tak nějak komplexně. Samozřejmě, že nejzásadnější je bezpečí. Toto je určitě nejdůležitější. No ale určitě si všímáme fungování rodiny. Jak je o děti postaraný, jestli chodí do školy, jestli mají zabezpečeny ty základní potřeby a tak. No a taky samozřejmě je nutný si všímat, jaký jsou v rodině vztahy. Jak to tam funguje. Myslím vztahy uvnitř rodiny, ale taky širší rodina, sousedi a tak. Když je rodina třeba z nějaké vyloučené lokality, tak to je problém sám o sobě. No prostě, každá situace je jiná je těžký to zevšeobecnit.

Výzkumník: Jak mě můžete charakterizovat zanedbání péče o dítě. Podle vašich osobních zkušeností.

Respondentka: V zásadě zase jde o to, že nejsou naplněny ty základní funkce rodiny, dítě nemá dostatečný ošacení, je tam problém ve výživě. No, i když jde teda spíš o to, že strava je nevhodná. Rodičům často nevedí, že dítě nechodí do školy. Kryjí záškoláctví a tak. Důležitý je taky to, že děti nemají doma žádné podněty. Prostě rodiče si jich vlastně nevšímají. V těchto případech je dost ohrožený psychický vývoj. Už jsme měli i případy fyzického ubližování, ale to zas nebývá často. Samozřejmě že i tady jde o to, že to rodiče vlastně ani neumí se o dítě dobře postarat. Jak byli vychovávaní doma, tak zase vychovávají svoje děti. Víte, holka otěhotní v sedmnácti, je ještě dítě, a když nemá zázemí ve vlastní rodině ani partnera, tak je problém.

Výzkumník: A co vlastně signalizuje možné zanedbání péče o dítě a s jakými formami se nejčastěji setkáváte.

Respondentka: To vlastně souvisí s tím, co už jsem řekla. Někdy je to vidět na první pohled. Když je dítě viditelně zanedbaný, neupravený. Zjistí se, že nechodí do školy. Dost často se o problémech dozvíme z okolí. No, většinou je to anonymní, nikdo si nechce dělat problémy. Někdy, ale to nebývá často, nás upozorní doktor. Je to různý. Někdy se to pozná na dětech, že nemluví, jsou apatický je tam prostě poznat, že nemají žádné podněty. Měla jsem i případy, kdy si matka našla nového partnera a děti šli prostě bokem. Ona chtěla nový život a děti jí překáželi. Těch možností je prostě hodně.

Výzkumník: Teď se chci zeptat, jak můžete charakterizovat pojem sanace rodiny a s jakými odborníky při sanaci nejčastěji spolupracujete?

Respondentka: No sanace, to je takovej pojem co zahrnuje různé postupy. Jde v podstatě o to, aby ta rodina začala znovu fungovat. Mělo by se jim pomoci většinou na více frontách, aby ta rodina začala plnit aspoň ty základní funkce. Aby se zabránilo, no samozřejmě v krajním případě odebrání dítěte. Samozřejmě taky opačně, rodina se sanuje i v případě, že se dítě vrací do rodiny, tak aby přišlo do podmínek, kterou jsou vyhovující. No a spolupracujeme, to je různý podle toho případu. Záleží, jaký jsou tam problémy. S dětským doktorem školou, pokud jsou tam partnerský problémy, tak se snažíme doporučit partnerský poradny. Taky jsou různé organizace, které pomáhají rodině zvládat takový ty každodenní problémy. Doučují děti, chodí s nimi na úřady, protože to jim dělá velké problémy a tak. Taky jim pomáhají s fungováním domácnosti a tak. Vždycky se snažíme do problému zapojit odborníka, kterej je potřeba. Tak například problémy máme s dětským psychiatrem, těch je málo, to je problém.

Výzkumník: Spolupracujete s nějakou sociálně aktivizační službou?

Respondentka: Jo, jo, spolupracujeme. Máme tady dvě organizace, který tuto službu nabízejí. Tam jde právě o to poradenství a terénní služby. To dost využíváme, pokud je kapacita.

Výzkumník: Taky bych chtěla vědět, co očekáváte od spolupráce s touto službou a jak konkrétně vaše spolupráce probíhá?

Respondentka: No hlavně očekáváme pomoc. My určitě nejsme schopni se těm rodinám věnovat tak, jak by bylo potřeba. My prostě nemáme prostor k tomu abychom pravidelně navštěvovali rodiny, který by to potřebovali a to je právě pro nás velká pomoc. No a probíhá to tak, že se sejdeme, myslím s tou službou, dohodneme jaká ta pomoc, jaká by byla potřeba, a ty rodině ji nabídneme. Někdy, pokud tam jde třeba jen o doučování, tak je prostě jen nasměrujeme. To je prostě individuální.

Výzkumník: A můžete mi říci, který druh pomoci považujete ze svého pohledu za nejpřínosnější a která ta služba se nejvíce využívá?

Respondentka: Myslíte v rámci sociálně aktivizačních služeb?

Výzkumník: Ano v rámci SAS

Respondentka: No, řekla bych, z mého pohledu, že nejpřínosnější je asistence přímo v terénu. Pokud tam ta pracovnice dochází tak minimálně jednou dvakrát do týdne, poradí s domácností, pomůže ve vyřizování na úřadech. Tak to je hodně prospěšný. Taky doučování je dobré a taky si myslím, že je hodně využíváné. Víte, mi vždycky tu zpětnou vazbu nemáme. V některých případech tuto službu jen doporučíme a už se nedozvíme, jestli tu službu rodina vlastně využila nebo jak dlouho. Ono je dobrý už jen to, že ta rodina se má na koho pravidelně obrátit o radu. Pokud tam vznikne mezi rodinou a asistentkou dobrý vztah a důvěra, tak to je dobrý, protože nás přece jenom rodiče berou jako úřad a jsou tam přece jenom zábrany. A, jak byla původně ta otázka?

Výzkumník: Který typ pomoci se nejvíce využívá?

Respondentka: Aha, promiňte. No tak určitě to doučování, pomoc na úřadech, ale taky a na to jsem zapomněla, asistované předávání. To je taky využíváné.

Výzkumník: A může některá pomoc přispívat k prevenci zanedbání péče o dítě?

Respondentka: No, myslím, že i tímto způsobem se dá předcházet problémům. Třeba když ta služba dokáže odlehčit třeba matce samoživitelce, poradí jí jak s dítětem, tak to určitě může působit preventivně. Někdy jsou děti zanedbaný jen proto, že to matka prostě nezvládá. Neumí si poradit s domácností, nevyjde s penězama, a když jí někdo pomůže a nasměruje ji, tak to určitě k prevenci zanedbání přispěje.

Výzkumník: Dál bych chtěla vědět, můžou nastat nějaké problémy v poskytování těchto služeb. Pokud ano můžete je popsat?

Respondentka: Problémy, no nevím... Teď mě napadá, že možná, když se třeba ta terénní pracovnice nechová profesionálně, nebo si s klientem, jak bych to řekla, nepadnou do oka. To by mohlo přinést problém, ale já osobně jsem žádné stížnosti na pracovnice této služby nezaznamenala. Jo a možná taky aby ty jejich postupy, to jak s tou rodinou pracují, bylo v souladu s naší představou. Prostě abychom nešli proti sobě. To by určitě nebylo dobrý. Ta rodina to vycítí a přestane tomu všemu důvěřovat a nespolupracuje. S tím jsem se už setkala.

Výzkumník: Je něco co byste v rámci poskytování této služby změnila?

Respondentka: Asi nic zásadního. Ono vždycky záleží, jak se ta služba nastaví, jak se s rodinou dohodnou. Na jaké zakázce. Důležitý je přání rodiny, protože nedá se jim nic vnutit, musí k tomu přistupovat dobrovolně. Jen tak to bude fungovat. Nabídka služeb, myslím jako šířka je velká, v tom není problém. A pokud já mám zkušenost, tak i profesionalita je dobrá, tak že asi bych nic neměnila.

Výzkumník: A kapacitně, to dostačuje:

Respondentka: No to určitě ne. Myslím, že by bylo potřeba daleko víc pracovníků, hlavně těch terénních. Těch asi nikdy není dost. Kdyby se o té službě víc vědělo, mohlo by ji využívat i větší počet rodin, nejen ty které jsou u nás v evidenci. Tak nějak preventivně. Tak že posílit tyto služby by bylo určitě prospěšný. Ale to je zase o penězích.

Výzkumník: A nastavila jiným způsobem vzájemnou spolupráci.

Respondentka: No...v zásadě to vlastně funguje. Je to asi vždycky případ od případu. Někdy je to tak, že my vlastně dáme takovou jako zakázku, dohodneme se, co by ta rodina potřebovala a podle toho už SASKA vytvoří plán. Když se takto dohodneme, tak je to fajn. Když se tak zamyslím, tak asi je to taky o lidech. Jak si jednotliví pracovníci a taky ta rodina sednou. To se asi vždycky úplně naplánovat nedá. Ale nějaký jasný pravidla jako té spolupráce by měla být. Mluvím o tom, jako že, nezasahovat si do kompetencí. Zodpovědnost neseme hlavně my a tak to máme... tak nějak koordinovat. Toto se občas stává, že...no ne zrovna že bysme šli proti sobě, ale tak nějak se nedoplňujeme. A to je škoda. Ale jak říkám, to je individuální a je to hlavně o lidech.

Výzkumník: Tak že na závěr bych vás poprosila, jestli mi můžete, shrnout přínosy, nebo možná rizika sociálně aktivizačních služeb, tak jak je při své práci vnímáte?

Respondentka: Hm...shrnout přínosy. Jednoznačně se dá říct, že ta služba je přínosná, to určitě. Když dobře pracuje, tak nám, jako OSPODU může hodně ulehčit. Jde o to, že my prostě z časových důvodů nemáme šanci s tou rodinou intenzivně pracovat. No a v tom ta SASKA hodně pomůže. Já mám třeba na starosti víc než stovku rodin a tak jen těžko můžu nějak cíleně s rodinou pracovat. To prostě nejde. Na to by měly být ty služby. Především ta práce v terénu. Tam se nejvíc pozná, co ta rodina potřebuje a pak taky tam ty rodiče často líp spolupracují. Jsou prostě na svém území, tak jim to dává bezpečí. Ambulantně se dá dělat to doučování, nebo takové to jednorázové poradenství a tak. I když teď mě napadá, že i u doučování je dobrý vidět to zázemí a to jak se dítě doma učí, jaký má podmínky a tak. Tak že ta terénní práce se mně osobně zdá asi přínosnější. No, je to případ od případu. Důležitý je, aby ta služba byla profesionální, dělali tam odborníci a prostě lidi, kteří tu práci dělají rádi. To je vždycky dost poznat.

Výzkumník: A ta šířka pomoci se vám zdá dobrá.

Respondentka: To jo, šíře je dobrá. V podstatě se dá říct, že ta služba je vždycky udělaná jak se říká na tělo, pokud je to možný. Problém je, jak už jsem říkala v kapacitě. Ale to my tady asi nevyřešíme (smích).

Výzkumník: Chtěla jste ještě něco doplnit, na co jsem třeba zapoměla a co tu neznám?

Respondentka: Nic mě nenapadá.

Výzkumník: V tom případě vám moc děkuji za rozhovor.

Respondentka: Není vůbec za co.